

Háza, Zdeněk

Stav a struktura obyvatel na panství Šternberk ve světle soupisu daně z hlavy z ledna 1691

Sborník prací Filozofické fakulty brněnské univerzity. C, Řada historická.
1998, vol. 47, iss. C45, pp. [103]-132

ISBN 80-210-2107-1

ISSN 0231-7710

Stable URL (handle): <https://hdl.handle.net/11222.digilib/102677>

Access Date: 28. 11. 2024

Version: 20220831

Terms of use: Digital Library of the Faculty of Arts, Masaryk University provides access to digitized documents strictly for personal use, unless otherwise specified.

ZDENĚK HÁZA

STAV A STRUKTURA OBYVATEL NA PANSTVÍ ŠTERNBERK VE SVĚTLE SOUPISU DANĚ Z HLAVY Z LEDNA 1691.

Císařem Leopoldem I. dne 9. září 1692 schválené rozdělení majetku moravského panství Šternberk¹ a brzy potom následující prodej jeho částí novému majiteli mají jistou souvislost s tím, že se nám ve fondech dvou vídeňských archivů zachovaly pěkně vyhotovené sestavy censů obyvatel, jež vrchnostenská správa nechala před koncem 17. století vyhotovit za účelem rozepsání tehdy nařízené daně z hlavy². Úkolem této stati je prezentace a také ocenění toho ela-

¹ Po smrti bezdětného Petra ze Šternberka dědí majetek 1397 pánové z Kravař, a když i jejich rod tu vymírá, ujal zboží 1466 Jan Berka z Dubé a Lípy jako druhý manžel dcery předešlého majitele Ludmily. Ten rod držel panství až do 1570, kdy se dostalo Karlovi knížeti z Minsterberka (1546–1617) sňatkem s Kateřinou (1553–1583), dcerou Jana Václava Berky z Dubé. Nový majitel vykonával na sklonku svého života úřad vrchního slezského hejtmána a byl přes svého otce Jindřicha (1507–1548, 2. manž. Markéta kn. Meklenburská), děda Karla (1476–1536, manž. Anna, dc. Jana Žehaňského) a praděda Jindřicha staršího (1448–1498, manž. Voršila Braniborská) přímým potomkem krále Jiřího z Poděbrad a jeho 1. manž. Kunhuty ze Šternberka. (4. stupeň římského i kanonického práva linea recta). Týž měl s 2. manž. Eliškou Magdalenou kn. Lehnickou (1562–1630) 2 dcery a syny Jindřicha Václava (1592–1639, jenž ze 2 manželek neměl potomků) a Karla Bedřicha (1593–1647), který byl posledním všeho rodu z Kunštátu, a jehož jediná dcera Eliška Marie se 1647 provdala za Sylvia Nimroda kn. Virtemberského. Ten 1692 panství rozdělil mezi syny tím způsobem, že nejstaršímu Kristiánu Ulrichovi připadly na západní straně ležící Pňovice, mladšímu Karlovi Šternberk a poslednímu Sylvii Fridrichovi na východní straně v hornatém kraji ležící díl s úřadem v Karlovcí. Nejstarší ze synů spolu s matkou Annou Žofíí roz. vév. Meklenburskou, poručnicí Karla, prodal 1695 první 2 díly panství za 504 000 rýn. zl. Janu Adamovi Ondřeji kn. z Lichtenštejna. Karlovec, prodaný již 1693 za 220 000 rýn. zl. a tisíc dukátů dvor. kancléři a cís. král. taj. radovi Dietrichu Heinrichovi hrab. Strattmannovi, tyž kníže přikoupil od syna předešlého 1699 za 260 000 rýn. zl. a tak spojil majetek ve Slezsku (Opava a Krnov) s tím, co držel na Moravě (Šternberk, Úsov a Mor. Třebová aj.), kde pak tomu rodu dle F.J. Schwoye náleželo 11 % pozemkového majetku.

² Když jsem na jaře 1991 nalezl ve fondu centr. archivu Německého řádu ve Vídni soupisy daně z hlavy pro panství Šternberk, Sovinec a město Bruntál, vedoucí archivu Dr. Bernhard Demel O.T., kterému vděčím za možnost jejich kopírování, zdůvodnil místo uložení štern-

borátu, který byl z rozkazu vrchního hejtmána panství na Šternberku uzavřen 24. ledna 1691, zabírá 19 stran běžného formátu a nalezneme jej ve fondu centrálního archivu Německého řádu ve Vídni pod signaturou DOZA/Mei 11/5³.

Hodnota tohoto spisu, skrze který lze dosti přesně nahlédnout v stav a kompozici obyvatel na jednom z největších majetků Moravy na sklonku 17. století, není dána jen jeho originalitou a možností zde obsažená data v zájmu ověření jejich spolehlivosti konfrontovat s údaji, jež pro týž celek nabízejí soupisy jen nepatrně mladší a také spolehlivější⁴. Zanedbatelná v tomto ohledu není i okolnost, že výsledky odtud vzaté můžeme rovněž poměřit s těmi, jichž ve zhruba stejném termínu a také za stejným účelem dosáhly vrchnosti na několika panstvích v blízkém okolí⁵.

Na šternberském panství, které plochou i hodnotou svého majetku již v 16. století reprezentovalo téměř padesátý díl Moravy⁶, a jehož převážně hornatým

berského cenzu tím, že řád měl tehdy o panství velký zájem, skrze velké dluhy při financování válek v Porýní musel od plánované koupě odstoupit. Náš elaborát měl snad posloužit jako doklad při nabídce a hodnocení majetku. Nález cenzu pro rok 1691 v archivu původního zájemce mne přiměl k tomu, že jsem ve Vídni v průběhu několika příštích stipendijních pobytů věnoval čas prohlídce fondu rodinného archivu Lichtenštejnů, kteří obě části mezi tím rozděleného majetku koupili v letech 1695 a 1699. Doufal jsem, že snad i zde zůstala v důsledku již zmíněného majetkového převodu nějaká stopa po cenzech tehdy organizovaných v celé zemi. Byť tamní inventář podává o obsahu zde uložených kartonů jen velmi stručnou informaci, v lednu 1694 jsem ve 2 kartonech HALW (Hausarchiv der regierenden Fürsten zu Liechtenstein) pod sign. H 787 a 754 nalezl konsignace z l. 1694 (září) a 1695 (18. 7.) pro 2/3 (30 lokalit) šternberského panství, jež Lichtenštejnů 1695 koupili. Mladší z obou sestav byla přitom uložena v těsném sousedství zde rovněž archivované a v zeleném sametu vázané kupní smlouvy. Cenu těch cenzů násobí skutečnost, že se nám zachovala jejich výchozí podoba včetně jmen 80 % obyvatel.

3 Deutschordens Zentralarchiv, Abteilung Meistertum, 11/5, 1010 Wien, Singerstrasse 7. Zde jsou uloženy i cenzy, jež se nám z r. 1691 zachovaly pro panství Sovinec a město Bruntál. Inventář DOZA, který každého badatele překvapí důkladností svého provedení, záznam o zmíněné (páté) sloze kartonu původně neobsahoval. O její existenci mne informovala až práce Winfrieda Irganga, *Freudenthal als Herrschaft Deutschen Ordens*, Bonn — Godesberg 1971, kde je v jedné z poznámek vedle sumy bruntálského obyvatelstva z roku 1691 uveden odkaz na zmíněný karton. Tamtéž je uložen i sumář obyvatelstva bruntálského panství a několika dalších řádových statků ve Slezsku z roku 1695.

4 Počty obyvatel z l. 1694 a 1695 jsem pro srovnání s výsledky našeho cenzu zařadil do připojené tabulky.

5 Soupis daně z hlavy z roku 1691 pro panství Mor. Třebová (vyjma samotného města) a Tmávka jsem v HALW nalezl v srpnu 1996 pod sign. H 289, v ZA Opava, pob. Janovice u Rým. je ve fondu Velkostatku Janovice uložena konsignace plátců daně z hlavy pro toto panství z l. 1691 a 1692, týž materiál pro statky Bruntál a Sovinec ocenily mé práce Stav a struktura obyvatel na panství Sovinec ve světle soupisu daně z hlavy pro rok 1691, SPFFBU, C 41, s. 55–72, *Proměny stavů a kompozice obyvatel na panství Bruntál od počátku 17. stol.* doktorská práce obhájená na FF MU v Brně 1995. Ocenění téhož materiálu pro komorní statky Libavu a Budišov nalezneme ve Vlastivědě Moravské, Libavský okres, Brno 1931, s. 48–49.

6 Morava s enklávami měla výměru 22 222,9 km², šternberské panství včetně litovelské části

terénem⁷ — dosahujícím na jihozápadě až k předměstím Litovle a Uničova, na severovýchodním okraji zabíhajícím k zemské hranici na řece Moravici — procházely dvě důležité zemské cesty, můžeme výsledky cenzu z roku 1691 v zájmu ocenění demografické povahy následujícího století rovněž porovnat se soupisy, které tu byly realizovány v pozdějších termínech⁸. Podobně jako na sousedním panství Sovinec⁹ lze i zde přistoupit k ocenění těch pramenů, jež jako jediní svědkové sílu zdejší populace dokumentují v předešlém období.

Vedle kvalitní zásoby pramenů¹⁰ pohledu zpět až na sám práh nové doby napomáhá skutečnost, že scelení majetku do moderní podoby bylo na Šternbersku ukončeno již v 16. století. První informace o jeho lidské síle nalezneme již v zápisech nejstaršího berního rejstříku olomouckého kraje, který byl jeho vydavatelem datován k roku 1516. Šternberské zboží pana Václava z Dubé tehdy sestávalo z 38 lidských sídel, ze kterých fojti a konšelé přinesli na berni 290 zl. 25 gr. 1 a 1/2 den. Současně přiznali v 35 lokalitách¹¹ 790 osedlých a na 17 poustkách jim odpustili 19 zl. 1 gr. 3 d. Když k uvedené sumě hospodářů vedle částek v rejstříku opomenutých ještě připojíme počty, které přiznaly tehdy cizopanské vsi Rybníček (26), Dětrichov (18)¹², Štarnov (35)¹³, Pňovice s Popůvkami (32) a Želechovice (35)¹⁴, dospějeme k závěru, že tehdy bylo na území později největšího majetku Moravy nejvýše 1 050 osedlých.

Podle takto rekonstruovaného stavu by na Šternbersku v té době připadlo na plochu 1 km² v průměru asi 2 a půl hospodáře. Byť je v té době na sousedním panství Sovinec, jehož severovýchodní díl byl téměř celý pustý, sídelní hustota o po-

Brníčka (41 971 ha) by potom reprezentovalo z její plochy 1,87 %.

- 7 16 lokalit situovaných na jihovýchodě panství leží níže jak 300 m n.m., 24 výše jak 500 m a z těch dokonce 7 sídel (nejvýše je položeno Krahulčí s 635 m) výše jak 600 m n.m.
- 8 Data o počtech obyvatel (duší) pro rok 1762 čerpám z 2. (Bei dem Antheil Sternberg, Knibitz und Carlsberg befindl. Häuser und Seelen, 1758–1762), pro 1805 z 3. (Tabella — Beschreibung der Ortschaften, Häuser und Seelen, A. 1805) popisu panství, ZA Opava, pob. Janovice u Rým., Velkostatek Šternberk, inv.č. 98, kniha 57. Data o počtu duší u F. J. S c h w o y e , *Topographie von Mähren* (1793), nutno dle W i l h e l m a S t i e f a , *Topographie des politischen Bezirkes Sternberg*, Sternberg 1896, datovat již k roku 1775.
- 9 H á z a , Z.: *Statistika osedlých a obyvatel panství Sovinec v letech 1516 až 1681*, SPFFBU, C 40, 1993, s. 23–49.
- 10 Vedle berních rejstříků a katastrů jsou to urbáře z let 1510, 1531, 1546, 1599, 1600, 1615, 1652 a 1664, (ZA Opava, pob. Janovice u Rým.), jejichž data lze opřít o pozemkové knihy, jejichž zápisy pro karloveckou část panství sahají zpět až k roku 1580.
- 11 R a d i m s k ý , J.: *Berňová registra moravská z 1. pol. 16. století*, III. část, *Časopis matice moravské*, LXXVI, 1957, s. 288–383. Vedle tehdy prokazatelně pusté Hlásnice tu chybí počty osedlých pro Šternberk, Stachov a Dědinku. Jestliže ta poslední později ve výčtu lokalit panství chybí (její osedlí jsou počítáni jako díl Moravské Hůzové), r. 1516 tu postrádáme Dlouhou Ulici.
- 12 Zboží kapituly olomouckého kostela.
- 13 Zboží kláštera panen Svaté Kláry.
- 14 Zboží pana Haralta Pňovského.

znání nižší (1,0), o sto let později má zdejší kraj hustotu srovnatelnou a též o poznání vyšší (kolem 4,0). Posunu a zároveň srovnání v stavech osedlosti tu bylo dosaženo především novou kolonizací, jejíž význam i síla podnes nebyly náležitě zhodnoceny.

Její počátek lze na severozápadě Moravy datovat před rok 1545 a její zdroj vedle charakteru nově se objevujících jmen hospodářů prozrazuje kromě mnoha jiných dokladů i ta skutečnost, že na Šternbersku bylo již zmíněné hustoty dosaženo v 80. letech 16. století¹⁵, zatímco na Sovinecku a Bruntálsku¹⁶ měl průběh kolonizace přes mnohdy extrémní polohu těchto majetků nejen výraznější podobu, ale příchod kolonistů, doprovázený tu zakládáním nových sídel, pokračuje i po roce 1600. A jak jdeme dále na sever nebo severozápad, tím onen proces přelévání přebytků německé populace¹⁷ vykazoval větší razanci, což ale dílem způsobila i nízká úroveň zalidnění těchto oblastí před příchodem nového lidu.

Jakých výsledků bylo dosaženo na Šternbersku a v jeho těsném sousedství v prvním roce stavovského povstání, toho dokladem jsou berní přiznání moravských stavů z roku 1619. Podle tohoto zdroje nejvyšší důležitosti¹⁸, neboť právě

15 Podle berních přiznání (MZA Brno, fond A 7) vykazalo panství již r. 1583 k termínu sv. Jiljí 1 652 osedlých, 6 luhůníků a 3 pohořelé (kart. 1, č. 2), 1585 na sv. Mikuláše 1 639 osedlých, kteří po 10 gr. dali na berni 546 zl. 10 gr. (kart. 42, č. 4), 1587 na sv. Bartoloměje ze sumy 1 698 os. je 62 pohořelých (1 v N. Loděnici, 19 v Hůzové, 8 ve Stádle, 20 ve St. Libavě, 14 v Rejcharticích) a 13 luhůníků (kart. 8, č. 1–3), 1589 na sv. Mikuláše 1 733 os., kteří kladli po 10 gr. a dali celkem 577 zl. 20 gr. (kart. 42, č. 19), 1592 na sv. Bartoloměje vybrali na berni desátého groše od 1 700 osedlých 566 zl. 20 gr. (kart. 44, č. 24), 1596 po neděli Exaudi přiznali 1 750 os. (kart. 45, č. 29) a 1602 na sv. Bartoloměje 1626 osedlých, kteří odvedli 542 zlatých.

16 Podle svědeckví pramenů byl bruntálský statek (podobně jako severovýchod panství Sovinec) před polovinou 16. stol. tak pustý, že tu páni z Vrbna roku 1556 konstatovali úplné zastavení těžby rud. W. I r g a n g, *Freudenthal als Herrschaft*. Na panství jsou potom založena 2 nová města, 1556 Andělská Hora (Engelsberg), 1611 Vrbno pod Pradědem (Würbenthal).

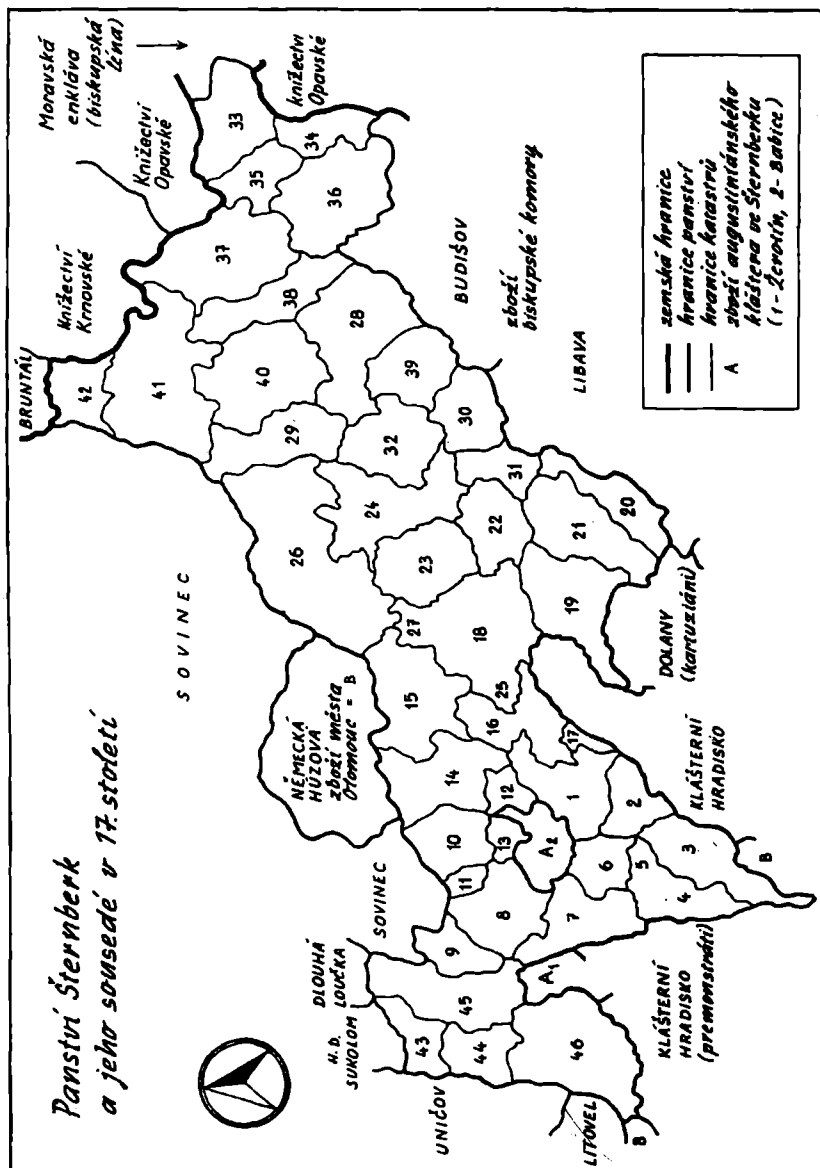
17 Z těch oblastí na území říše, které již kolem r. 1450 překonaly následky pozdněstředověké populační deprese, jsou kolonizovány všechny okrajové části českého státu. Na zboží krnovského knížete ležící komorní ves Rázová byla celá znovu osídlena r. 1548 lidem z Dol. Slezska a Branibor.

18 H r u b ý, F.: *Moravská šlechta r. 1619, její jmění a náboženské vyznání*, ČMM 46, 1921, s. 107–169. S král. městy měla Morava 95 000 osedlých, což by v případě užití koeficientu průměrné lidské síly usedlosti (6,5–8 jedinců na dům či grunt, tyto metody lze užít v hraničních země, aplikace v menších prostorech bývá často zavádějící, na p. Sovinec 1681 připadlo na 1 grunt v průměru 7,17 osob) vydalo částku 620 až 760 000 obyv., tj. 29 až 33 jedinců na plochu 1 km². Je-li v ohledu ocenění počtů obyvatel Moravy před třicetiletou válkou jistá shoda, názory na výši ztrát válkou způsobených se často velmi rozcházejí. Na skutečnost soustavného přečeňování následků třicetileté války v lidském ohledu naposledy poukázal E l m a r S e y d l (rodák z Vítkova) ve své dizertaci z roku 1993 s názvem *Die Entwicklung der mittelalterlichen Kulturlandschaft im Troppauer Schlesien und im angrenzenden Nordost — Mähren*, Inaugural Dissertation zur Erlangung des Grades eines Doktor der Philosophie im Fachbereich Geographie der J.W. Goethe Universität zu Frank-

odtud odvozujeme naši představu o zalidnění Moravy na prahu třicetileté války, bylo na zboží Jindřicha a Václava knížat z Minsterberka úředníky panství shledáno 1 721 osedlých a celý majetek byl zároveň oceněn částkou 15 zbrojných koní. Sousední Sovinec, který do roku 1623 držel rytíř a nekatolík Jan starší Kobylka z Kobylí, ocenili v částce 5 zbr. koní a současně přiznali 712 osedlých. Jiří Malaška z Reydichu¹⁹ a Jan Kryštof Pivec z Klimštejna, oba rytíři nekatolické víry a před rokem 1600 nejvyšší úředníci na Šternbersku, drželi při hranicích obou zmíněných majetků malé statky Sukolom²⁰ (51 o., 1 z.k.) a Dolní Dlouhou Loučku (55 o., 1 z.k.). Na třech místech se tělo panství dotýkalo majetku města Olomouce, z kterého jen Německá Hůzová, léno olomouckého biskupa ležící na trase důležité zemské cesty, vykazala spolu s Mutkovem vedle 118 osedlých též majetku v ceně 3/4 zbr. koně. Na západě se panství dotýkalo majetků královského města Uničova²¹ (459 o., 4 z.k.) a poddanské Litovle (230 o., 1 z.k.), od jihu mělo vůbec nejdlejší hranici s rozsáhlým zbožím premonstrátského kláštera v Hradisku u Olomouce (1 014 o., 10 z.k.), za nímž dále na východ a v již kopcovitém terénu k tělu panství přiléhala zboží olomoucké kartouzy v Dolanech a na Jívové (285 o., 2 z.k.) a také Libava s Budišovem, jež jako komorní statky olomouckého biskupa přiznaly již roku 1581²² společně 660 osedlých. Uprostřed těla panství nacházející se enkláva Babice byla součástí statku Žerotín (193 o., 3 z.k.), který byl v držení šternberského kláštera Augustiniánů. Při zemské hranici na svém severovýchodním okraji mělo potom panství dvojí dotek se zbožím opavského knížectví a přímo na řece Moravici s knížectvím krnovským²³ (4 539 o.) a panstvím Bruntál²⁴ (1 119 o.). Výčet sousedů

furt am Main, 1993. S jeho kritikou prací zejména českých historiků nelze než souhlasit, neboť data mnou shromážděná v hranicích řád. majetků rovněž potvrzují, že následky pozdněstředověké populační deprese tu byly nesrovnatelně vyšší v porovnání s těmi, které zde měla na svědomí třicetiletá válka. To potvrzují i přímí svědkové doby. B. Balbin ve svém pokusu o místopis byl ještě v 2. pol. 17. st. dobře obeznámen s místy, která zpustla v 15. stol. Že jsou po válce zjištěné nízké stavy obyvatel opět velmi rychle doplňovány zejména návratem uprchlíků, to potvrzuje i D u d í k , B . : *Schweden in Böhmen und Mähren 1640–50*, Wien 1879, s. 370, kde cituje z relace mor. podkomořího Jana Jakartovského ze Sudic císaři Ferdinandovi III. o stavu města Olomouce v roce 1650 : „In der Stadt (Einwohner) waren vor Ankunft der Schweden im Jahre 1640 über 30 000, nun aber beträgt ihre Zahl nur über 1 675, jedoch vermehrt sich diese, weil täglich die Abwesenden wieder ankommen“.

- 19 Jan ml. Malaška měl svob. dvůr v Pasece, kde jeho potomka zná i soupis z roku 1691. Nejspíše téhož Malašky byl i „Freyhof“ v Krákořicích, který vrchnost mezi l. 1667 až 1678 koupila a domek na tom místě stojící postoupila šternb. purkrabímu.
- 20 Od Švédů těžce poškozenou H. (Aichen) a D.(Salbnūs) Sukolom připojil řád k Sovinci v r. 1629, Dol. Dl. Loučku 1707. Předtím měla společnou vrchnost s janovickým panstvím.
- 21 Včetně poddanských a předměšťanů. Uvnitř města 123 os.
- 22 Vlastivěda Moravská, Libavský okres, s. 38–43, na obou panstvích bylo 15 lokalit a zde před vpádem Švédů 1641 680 usedlostí, podle přiznání z r. 1654 ale jen 607 osedlých (44 pustých a 9 luhůnků), 1664 vedle 12 rychtářů 522 gruntů selských a 69 zahradnických. 1691 tu bylo 4 376 duší.
- 23 HALW, H 910, Verzeichnis aller Dörfer und Stätte in dem Fürstenthum Jägerndorf, A. 1619.

Příloha č. 1 Panství Šternberk a jeho sousedé v 17. století

Tamtéž uložený Verzeichnis wie starck das Fürstenthum Jägerdorf an angesessener Mannschaft ist, A. 1623 má částku 4 534 osedlých. Biermanna, G.: *Geschichte der Herzthümer Troppau und Jägerdorf*, Teschen 1874, uvádí soupis z 11.7. 1619, kde s neosedlími domácnostmi držitelů svobodného majetku, farářů, učitelů, zvoníků, ale také podruhů, ovčáků a komediantů) tu napočítali 6 358 plátců berně.

24 Panství Bruntál mělo v 17 lokalitách r. 1605 887 os., ale 1618 (po zal. Vrbna) 1 119, 1625 1055 a 1629 1 152 os.

na této straně nakonec uzavírá nevelký statek Deštné²⁵, biskupské léno ležící na území moravské enklávy, jehož horní díl (27 o., 1/4 z.k.) držel pan Volf z Drahotuš, díl dolní (23 o., 1/4 z.k.) rytíř a nekatolík Jiří Ejzak z Rychnova. Za třicetileté války panství Šternberk vykázalo nejvíce škod v jejích závěrečných fázích. Z úvodního zápisu jedné z pozemkových knih²⁶ víme, že tu již 14. května 1642 poddaní platili těžké výpalné Švédům, kteří po vzetí Olomouce, Uničova a posléze i hradu Sovince (1643) zůstali až do roku 1650 posádkou i ve Šternberku. Vzhledem k nedostatku jiných pramenů jsme i tu v ohledu tak potřebného ocenění hmotných a zvláště populačních ztrát odkázáni téměř zcela na data obsažená v nejstarším zemském katastru. Podle sumáře vizitace z roku 1656, který se nám dochoval v originálním provedení ve fondu velkostatku, bylo na celém panství včetně lhůtníků shledáno 1 359 osedlých a 187 pustých míst²⁷. Podle sčítání komínů mělo panství roku 1667 vedle 1 458 osedlých ještě 136 poustek²⁸, konečně v roce 1678, když panství znovu navštívila berní komise, podařilo se jí vedle částky 1 377 osedlých nalézt ještě 156 obnovených, 3 nové a 95 starých poustek²⁹.

Pokud bychom se v ohledu ocenění výše ztrát, jež na panství způsobila válka, spokojili výhradně s daty o počtu osedlých a tyto porovnávali se stavem příznámým roku 1619, chybělo by v roce 1656 (tj. 8 let od skončení války a 6 let po odchodu nepřítelů ze země) ještě 362 (tj. 21 %), v 1667 263 (15 %) a k termínu 2. lánové vizitace z roku 1678 (když na sousedním Sovinci byla již všechna místa obsazena a 3 poslední poustky tu evidovali 1670) 188 (tj. 11 %) míst. Kdo navíc z vyjimečně bohaté sestavy cenzů sousedních řádových majetků seznal, že vrchol válečného utrpení a míry škod v této oblasti spadá mezi léta 1643 až 1647, a také zjistil, že na šternberském panství ještě roku 1725 bylo shledáno 1 643 osedlých hospodářů, ten lehce uvěří tomu, že škody hospodářské v tomto kraji, když ne předčila, tedy alespoň prohloubila neméně vážná krize populační, z jejichž následků se země vzpamatovala až v příštím století³⁰.

Tyto podnes tak často se objevující závěry však ztěžá přijme ten, kdo v přesně vymezených hranicích panství nebo vesnice porovná data prvního moravského katastru, jeho prvních revizitací a nejstarších urbářů. Zde evidované počty poddanských usedlostí vykazují často velké rozdíly. Jen na Šternbersku tato diference roku 1656 představuje částku 175 míst z 362 chybějících (tj. téměř polo-

25 Dnes okres Opava, místní část obce Jakartovic.

26 Zápis na mlýn ve vsi Řídeč (č. 12), ZA Opava, pob. Janovice u Rým., f. Velkostatek Šternberk, kniha 250.

27 Bekhandtnüs Brief von Anno 1656, ZA Opava, pobočka Janovice u Rým., f. Velkostatek Šternberk, kniha 129.

28 MZA Brno, D 2, č. 96.

29 MZA Brno, D 1, č. 96.

30 Data pro rok 1725 podává Popis panství (Städt und Städtel und Dörfer und wie starck sich darinnen die Ansessigkeit befindet), ZA Opava, pob. Janovice, f. Velkostatek Šternberk, kart. 53. Nevelké zisky populace v 1. pol. 18. stol. v tomto prostoru vedle soupisu z roku 1762 na Šternbersku potvrzují i data pro panství Bruntál, která jsou v DOZA/Mei, 239/1, a jejichž výsledky uvádím v Proměny stavu a kompozice obyvatel na panství Bruntál.

vina a zároveň 10 % ze stavu přiznaného roku 1619), roku 1667 127 míst z 263 (opět téměř polovina) a také rozdíl ve výši 90 míst, který shledáme při sumari- zaci závěrů vizitace z roku 1678 (opět polovina a přes 5 % urbaniálního stavu), podává svědectví o tom, že data nejstaršího moravského katastru nutno brát při- nejmenším v populačním ohledu s velkou opatrností, která je na místě zvláště tam, kde chybí další prameny.

Která to byla místa, jež takto snižují autoritu a věrohodnost výsledků prvního moravského katastru a jeho revizitací, to pečlivému badateli odhalí teprve detailní a pracné studium osedlostních poměrů v těch vesnicích panství, kde lze díky do- statečné kvalitě jiných spisů údaje katastrů v ohledu přesného určení místa zde zapsaných hospodářů opřít o záznamy v urbářích a dále zde s pomocí úvodních zápisů nejstarší redakce pozemkových knih beze zbytku rekonstruovat posloup- nost a strukturu poddanské držby místo vedle místa v rozmezí let 1510 až 1695³¹.

Právě takový úkol se podařilo realizovat³² v případě vsi Řídeč, která se nalé- zala v západní polovině panství ve výši 290 m n. m., a jejíž prostředně velký katastr o výměře 728 ha největším dílem zabíraly svahy až sem sahajícího úbočí Nížkého Jeseníku³³. Ves, vzdálená od správního centra severozápadním smě- rem pouze 5 a půl km, měla na počátku 16. stol. 22 osedlých hospodářů výhrad- ně českých jmen, jejichž grunty téměř rovným dílem lemovaly jižní a severní stranu protáhlé návsi³⁴. Vedle 2 poustek, evidovaných v nejstarším urbáři z ro- ku 1510 a záhy také připojených ke gruntům v sousedství, nalezneme v později psaných přípiscích urbáře z roku 1546 ještě jména 3 podsedků³⁵, kteří spolu s těmi místy, jež při západním³⁶ (komárovském) a východním³⁷ (chabičovském) vstupu do vsi vznikly před rokem 1599, zvýší zdejší stav osedlých na 28, který pak shodně vykazují tři urbáře z let 1599 až 1615³⁸.

Soudě z výše urbaniálních platů oněch nově osedlých, jednalo se vždy o místa nevelká. A právě tyto malé domky a chaloupky, při kterých nebylo ani kusu rusti- kální půdy, dílem koupila na počátku třicetileté války obec a sama z nich platila

31 Prvním horizontem takové rekonstrukce byl nejstarší urbář, posledním již zmíněné konsig- nace z l. 1694–1695.

32 Tento úkol byl realizován v semináři Historické demografie na podzim 1997 na HŮ FF Masarykovy univerzity.

33 Ta na jihu sahají až k Svatému Kopečku u Olomouce.

34 Severní okraj návsi lemovaly grunty s č. 18 až 27, na jižním byla stavení č. 2, 3, 5, 6 (rychta), 7 až 12 (mlýn).

35 Vávra Bednář, Jan Michalků a Petr Krpáčů, každý platí 1 gr.

36 Č. 1 (na jižním okraji), č. 31 až 28 (na severním).

37 Č. 15. Čísla (13,14,16,17) vznikla až v 18. st. (1762 tu bylo 29 domů), č. 32 a výše byla postavena po obou stranách cesty do Chabičova až po roce 1771.

38 Urbáře z l. 1599, 1600 (psán německy) a 1615 evidují domečky (č. 1, 31, 30, 29, 28) na 4. až 8., (č. 15) na 21. místě. Kritiku urbářů podali Erich Ševčík a Karel Mo- r a v, *K dataci 3 šternberských urbářů z přelomu 16. a 17. stol.* Zprávy okresního archivu v Olomouci za r. 1975, s. 61–64.

činži vrchnosti³⁹. Nejspíše to bylo i důvodem, proč tato místa berní komise po roce 1656 opomenula a jejich ne právě zanedbatelný počet na panství má potom na svědomí ty rozdíly, které objevíme při srovnání dat o počtech usedlostí z let před válkou (urbáře a berní přiznání) a po ní (katastry a jejich revizitace) nejen na Šternbersku. Jen v Řídči byla takto při vizitacích v rozmezí let 1656 až 1695 opomenuta nejméně 4 místa⁴⁰ (tj. více jak 15 % ze stavu urbáriálního), a poněvadž tu rovněž ve dvou případech došlo ještě před rokem 1656 ke spojení dvou původně 1/4 lánových statků v půllán⁴¹, evidují prameny z let 1656 až 1725 v této vsi včetně zápisů v nejstarší pozemkové knize shodně pouhých 22 usedlostí, z nichž bylo v roce 1656 vedle 4 lhůtníků pusté jen 1 místo⁴², jehož obnova ale netrvala dlouho. Také roku 1667 tu našli 1 poustku, tentokrát ale na jiném místě⁴³.

Dvojí provedení soupisů poddaných z let 1694 a 1695, jež se nám dochovalo v podobě vzácně se objevující výchozí jmenné evidence všech přítomných hospodářů a podruhů s jejich ženami a dětmi⁴⁴, dovoluje blíže nahlédnout v strukturu obyvatel té doby a také jejich počty promítnout do osnovy pravděpodobného modelu raněnovověké domácnosti⁴⁵. Roku 1695 bylo v Řídči na 22 gruntech⁴⁶ rychtářem a konšely napočítáno 167 jedinců⁴⁷, z nichž přímo na hospodářství shledáme 79 osob (47,3 %, tj. 21 hospodářů, 21 žen, 20 chlapců a 17 dcer), na výměncích, které na základě předešlých zápisů v pozemkové knize s jistotou určíme u 12 stavení⁴⁸, bylo dalších 35 osob (20,9 %, tj. 9 mužů, 14 žen, 4 chlapci a 8 dcer) a na podruží 21 jedinců (12,5 %, tj. 7 mužů, 7 žen, 4 chlapci a 3 děvčata). Zbýlých 19 % zde repre-

39 Nejspíše po r. 1620 vepsané glosy uvádí že „dies Heüsl ist zwar gemein erkaufet, aber der Zins wirdt gleichwohl von der gemein entrichtet“.

40 Č. 15, 28 až 30.

41 Jíra Mikšů, který držel od 1638 1/4 lán někdy Hanse Piffela (11. místo v urbářích 1590–1615), přikoupil 1648 1/4 lán Tomáše Žaludů (14. místo). Tak vznikl půllán č. 23. Také č. 22, na němž 1656 seděl Jan Lebů, vzniklo spojením 2 1/4 lánů, které podle glos v urbářích (15. a 16. místo) drželi Kašpar Motaný a Jan Háků.

42 Půllán č. 7 (vedle rychty), na který podle urbáře z r. 1652 (ve skutečnosti asi 1636) měla zápis vdova po Bartoňovi Posedělovi, je 1656 zapsán jako poustka Martina Zatloukala, na které potom hospodařil do r. 1684 Wentzel Schulmeister.

43 Pustý půllán č. 5 (vedle rychty od západu) ujal 2. 4. 1667 po zběhlém Matěji Poláků za 170 hř. Simon Tegel z Něm. Loděnice. Komín. registr jej eviduje jako pustou zahradu. 1668 místo koupil někdejší rychtář z Komárova Mikuláš Marek

44 Consignation all-und jeder Angesessenen wie auch Hausgesind samt Weiber und Kindern, die sich in der Gemein Rietsch zur Herrschaft Sternberg gehörig in der Untertänigkeit bis 18. Juli. 1695 befinden, HALW / H 754.

45 H á z a , Z. : *Stav a struktura obyvatel na p. Sovinec*.

46 Na mlýně po zemř. T. Klementovi (11. 4. 1695 stár 60 let) chyběl až do podzimu 1695 hospodář. Zato tu nalezneme 2 výměnky.

47 V lednu 1691 tu bylo 172, v září 1694 zase 153 jedinců.

48 Vedle mlýna nalezneme 2 výměnky ještě na č. 23. Převahu žen ve starší věkové kategorii tu dokumentuje přítomnost 6 osamělých výměnkářek a pouze 1 osamělého výměnkáře (Matěj Li-chštejnský), který grunt č. 31 postoupil v r. 1687 a byl pochován 17. 10. 1712 stár 92 roků.

zentuje blíže nespécifikovaná částka 32 sirotků⁴⁹, kteří jako zbytky rozpadlých a již neobnovených rodinných struktur neměli podíl na reprodukci obyvatel a byla jimi doplňována místa v čeledníku na větších poddanských gruntech a při dvorech vrchnosti.

Detailní studium již zmíněných zápisů pozemkové knihy a často jen letmé nahlednutí v soudobé záznamy matrik mladějovické fary⁵⁰ nám dovolí vdechnout v jinak strnulé údaje konsignací nejen tolik potřebný život, ale současně lze právě tímto způsobem odhalit tajemství rychlé restituce předválečného stavu populace na místech i těch největších ztrát a spolu s tím rozkrýt původ změn, které jsou již před koncem 17. století zvláště markantní v téměř všech vesnicích v okolí Šternberka v etnickém ohledu.

Řídeč, kde ještě podle urbáře z roku 1652⁵¹ a výsledků první lánové vizitace (1656) nalezneme téměř na všech místech hospodáře českých jmen, vykážala roku 1695 téměř polovinu Němců na gruntech, přičemž situace na podružích, které často byly jejich zálohou, je v tomto ohledu ještě povážlivější. Původ nově přichozících⁵² prozrazuje, že v rozmezí let 1656 až 1705 byl v ohledu migrace na šternberském panství výrazně aktivnější německým lidem osídlený a na počtech méně válkou poškozený severovýchod⁵³, odkud se migranti přesouvají často i z velkých vzdáleností ve směru zemské cesty spojující Opavu se Šternberkem a Olomoucí⁵⁴. Tak ujal roku 1676 grunt krejčího⁵⁵ Ondřeje Mikulášů s 3/4 lánu polí za 310 hřiven⁵⁶ tehdy šestačtyřicetiletý Hans Frimmel z Chabičova⁵⁷, kterého zde vystří-

- 49 V lednu 1691 tu evidovali 12 čeledínů a 8 děveček. V září 1694 25 sirotků (11 mužského a 14 ženského pohlaví).
- 50 Na panství Šternberk byla církevní správa organizována z děkanství v Uničově (fara Újezd), Šternberku (Hnojice, Mladějovice, Domašov, N. Loděnice) a Dvorcích (Beroun, Hoř. Kunčice, Herčivald). Až v 18. stol. byla tu duchovní správa posílena zřízením oblast. kurií. Děkanství matriky z l. 1672 a 1691 postrádají údaje o počtu farníků.
- 51 ZA Opava, pob. Janovice, Velkostatek Šternberk, kn. 7. Byť zde nalezneme jména jen 25 hospodářů (k r. 1636), glosa v úvodu (in diesem Dorfe seindt 27 gesessenen Gärtner) a na konci (Also diese 27 Angesessenen mit Richter) svědčí o tom, že jako osedlá byla počítána 2 další místa, o nichž svědčí pouze na pravé straně provedený zápis „die Gemein gibt von 2 erkaufften Häuslein“. Poněvadž je to za č. 1 a 31, v úvahu připadají jen č. 30 až 28.
- 52 Nejlepším pramenem jsou zápisy poz. knih a matrika sňatků mladějovické fary, jejíž opis pod č. 7074 je uložen v ZA Opava, pob. Janovice. 61 % migrantů (místa původu hospodářů obdržela při takovém výzkumu 1 bod, místa původu nevěst, případně synů migrantů), kteří se ujali hospodaření na dalších gruntech, 1/2 bodu) přichází z hor na východní straně (Děřfichov 5 1/2, Chabičov 4, Roudno 3, Ondrášov 2 b. atd.), 22,5 % od západu, po 9 % ze severu a jihu.
- 53 Je zajímavé, že v Děřfichově i Ondrášově byla 1656 téměř 1/3 gruntů pustá a poustky tu evidují i r. 1678.
- 54 Právě tudy táhla v létě 1683 na pomoc obležené Vídně polská armáda na čele s králem Janem III. Sobieskim. Dopisy Maryšence, Odeon 1974, s. 181–182.
- 55 17.2.1676 verkauft Andres Schneider sein Gut mit 3/4 Acker dem Hans Frimmel von Gobitschau. Ondra Mikuláš(ek) držel grunt někdy Matouše Marků č. 27 po Janu Švehlovi již v r. 1636.
- 56 K 1/4 lánu č. 10 koupil Šimek Lichštejnský 14.5.1656 s povolením vrchnosti další 1/4 lánu

dá nejmladší syn Christian roku 1695, zatímco jeho 3 starší synové Jakub⁵⁸, Andres⁵⁹ a Martin⁶⁰ obsadili další grundy v Řídči a Mladějovicích.

Na půllán v Řídči, kde předtím po Jírovi Jašků v letech 1657 až 1675 hospodařil Vávra Motaný z Krákořic⁶¹, přišel z Chabičova tesar⁶² Hans Teimer, jehož děda Martina nalezneme roku 1656 ještě na usedlosti o 13 měřicích ve Stachově⁶³. Takto sem v té době přicházejí z hornatého severovýchodu i Tegelové (z Německé Loděnice), Stántzelové (Děřichov), Kryštof Herold a Martin Wentzel (oba z Roudna), Martin Eschig z Bílčic, Fridrych Nieten z Domašova. dále potom Lichtblauové (Ondrášov), Benelové (Rejchartice), Fridrych Ludwig z Chabičova a Fridrych Popp z Lipiny. Vedle jistě větší zachovalosti stavů německé populace, která nebyla v horách tolik vystavena válečným útrapám jako Čechy obydlýný jihovýchod, zjevnou převahu Němců mezi nově přichozími v Řídči musela ovlivnit i ta skutečnost, že tito v horách odchovaní lidé také lépe zvládali hopodaření v místech, která se nalézala na jejích okrajích.

Byl mnoho nových hospodářů ve sledovaném období přichází do Řídče i z jiných směrů⁶⁴, sama podoba jejich příjmení napoví, že z nich opět více jak

p. od 3/4 lánu Bart. Švehlů (č. 24) a zaplatil 100 hřiven. Ceny gruntů zpravidla odpovídaly výměře polí, 1/4 lán stál do 150 h., 1/2 lány do 250 h., 3/4 lány asi 350 h. Stavení bez půdy měly ceny pod 50 nebo 100 h., nejdražší byla rychta (600) a mlýn (540).

57 Podle urbáře z r. 1652 drželi Hansel a Tomáš Frimmelové 1/2 lány v Chabičově. Hans Frimmel zde koupil 3/4 lán č. 5 po Tomáši Poppovi 1660 a za 194 h. jej 1676 postoupil Hansi Lambserovi. Zemřel ve věku 72 let a byl pochován 8. 2. 1702.

58 Držel v letech 1684 až 1685 grunt č.1.

59 Jako svob. mládenec má v l. 1690–1692 zápis na 1/2 lánu č. 3, pak odešel jako manžel vd. po Mat. Braunerovi na grunt do Mladějovic.

60 22. 3. 1688 koupil od předešl. rychtáře Andr. Lantsche za 600 hř. rychtu a 29.6. se žení s Marinou, dc. H. Blanaře, hospodáře v Řídči č. 19, s níž křtí 29. 3. 1689 d. Marinu, 4. 9. 1691 Kateřinu, 21. 1. 1694 Alžbětu (které jsou v obou konsignacích), Františka († 27. 1. 1699 stár 12 týdnů), Annu († 28. 11. 1707 stará 7 r.) a Ondřeje († 2. 12. 1707 stár 2 r.). Po smrti Martina Frimmela († 21. 4. 1708 stár 46 r.) rychtu 2. 7. 1708 ujal za 600 hř. manžel nejst. dc. Mariny J. Fischer.

61 Po Andresi Schwantzerovi (1675 až 1685) tu ještě hospodařil Pavel Závodný z Mladějovic.

62 Při křtu syna Hanse Georga, který otce na gruntu vystřídá v r. 1715, jsou jako rodiče uvedeni Hans Zimmerman (v orig. matriky Zimmer) a Elisabeth. Na gruntu potom sedí vnuk Christian Teimer (1742–1767), pravnuk Johannes Teimer (1767–1799), kterého vystřídají v 19. st. Florián a Franz Teimer. Posledního uvádí i ind. skica Stabilního katastru.

63 Otec Hanse Teimera Balcer přišel do Chabičova ze Stachova v roce 1678. Podle matriky mladějovické fary uzavřel také 11. 5. 1687 vdovec Friedrich Teimer († 12. 3. 1698 stár 60 r.) sňatek s Kateřinou, vd. po Štěpánu Mikšů. Byl se jedná o sňatek dvou ovdovělých osob, které soupisy (1694 a 1695) evidují jako „Hausgesinde“ (nejspíše výměnek na č. 23) na místě, kde byl od r. 1694 další výměnek Hanse Brücknera (týž odevzdal grunt ve věku 46 let zeti Joh. Falgenhauerovi z Krákořic a umírá stár 54 l. r. 1702), křtí spolu děti Matěje (8.2.1688) a Rozinu (13. 1. 1691). Rovněž r. 1690 ovdovělý podruh Valentin Sládek († 27. 6. 1702 stár 80 let) křtí s Evou děti Sebastiana (20. 1. 1694, † před 18. 7. 1695 mimo Řídeč) a Matěje (18. 9. 1695, † 25. 11. 1695).

64 Z lokalit mimo rámec panství jsou to jen Zbptau (Sobotín), Hombok (Hlubočky) Reschen

polovina jsou Němci. Navíc se místa jejich původu až na vzácné výjimky omezují jen na lokality tehdy náležející k panství a z těch povětšinou na přirozená centra migrace, tj. vůbec největší vesnici panství Újezd⁶⁵, sídlo fary Mladějovice⁶⁶ a s Řídčí bezprostředně sousedící nebo jen nepatrně vzdálené vsi Komárov, Hlásnice, Krákořice či Rybníček, které ale byly rovněž v důsledku i zde citelného tlaku lidu z hor dílem německé a tak mnohým z těch, kteří do Řídče přicházejí odtud, tyto vesnice sloužily jen jako tranzit. To je i případ Jakuba Schwantzera z Dětrichova⁶⁷, který roku 1668 vkladem 390 hřiven vystřídal na rychtě v Komárově předešlého rychtáře Mikuláše Marků⁶⁸, a jehož synové Andres a Balcer⁶⁹ brzy nato migrují dále do Řídče. Tam je následuje i sám Jakub, který rychtu v Komárově prodal v roce 1679, a když mu v Řídči 4. 3. 1690 zemřela ve věku 64 let manželka Barbora, žení se znovu s Rozinou, pozůstalou dcerou Jiřího Rietsche z Karlovce⁷⁰.

Zdaleka ne vzácnou ukázkou toho, jak hospodáři té doby dokázali rychle střídat místa svých gruntů, je osoba Hanse Götze⁷¹ z Újezda, jenž nejprve roku 1679 ujal v sousedním Komárově po zesnulém Martinu Blanaři zahradnický domeček s půlčtvrtí lánu pole, ale když jej po 3 letech postoupil Michlu Heinrichovi⁷², odešel do Řídče a zde za částku 542 hřiven koupil (1642) od Georga

(Rešov), Hangstein (Skály), Paseka a Lipník na Moravě. Rodová jména nově přichozích jsou německá.

- 65 Byla to vůbec největší ves panství a zároveň sídlo fary, kde podle urbářů bylo již před r. 1590 přes 80 os.
- 66 Sem příslušeli farníci z Krákořic, Řídče a Komárova.
- 67 Stántzelové z Dětrichova sedí roku 1695 v Řídči na 1 výměnku (otec Georg Stántzel, jenž hospodařil v l. 1676–1684 na č. 11 a † 12. 12. 1699 stár 92 r.), 2 hospodářstvích (synové Kašpar č. 11 1684–1710, Georg č. 18 1687–1715) a 4 podružích (opět ženatí synové Hans, Fridrich, Melcher a Balcer, z nichž ten poslední ujal roku 1698 č. 8 po Jiřím Kusým a téhož r. přichází z Hlásnice na č. 20 po J. Jurkovi (z Mladějovic) i Heinrich Stántzel, který ale r. 1702 zemřel stár 40 let). R. 1695 v Řídči napočítáme pod tímto příjmením včetně manželky a dětí 20 (tj. 12 %) jedinců.
- 68 Byl nejspíše synem komárov. hajného Jana Marků, který držel před r. 1631 půllán Matouše Šperky. Rychtu v Komárově s 3/4 l. ujal 1646 od Kateřiny, vdovy po Ondrovi Jašků.
- 69 Vzal si r. 1682 za manželku vdovu po Valouchovi Jašků a hospodařil tu dalších 24 let až do své smrti v roce 1706.
- 70 Dle svědectví matrik chodí na námluvy do německých hor i hospodáři českých jmen, což také přispělo k rychlému poněmčení.
- 71 V Újezdu 1678 hospodařil na lánu Štefan Götz, na 3/4 lánu Lorenc Götz, r. 1656 tu drží 3/4 lán Hans a 5/8 lánu Venc Götz. H. Götz zemřel 18. 9. 1714 v Mladějovicích.
- 72 Byl nejspíše synem komárov. kováře Jak. Heinricha, který 1631 seděl po Georgu Hartvíkovi na 1/2 lánu někdy Řehoře Nikla. Michel Heinrich drží v Komárově zahradu č. 21 (1656 až 1664) a hned potom 1/2 lán č. 4 (1688 postoupil zeti Jakubu Teichmanovi) a také zahradu č. 5 (1682 až 1685). 22. 8. 1693 výměnou ujal v Řídči po Georgu Hadrichovi č. 31 a zemřel 17. 3. 1694 stár 70 r. V konsignaci (zářf) je jen vdova s dětmi Kristiánem, Ondřejem a Kateřinou. R. 1695 nalezneme na gruntu Matěje Kolečka, syna 3/8 láníka z Újezda Jak. Kolečka, který se (9.1.) přiznil k vdově Alžbětě. Zbylé děti předešlého hospodáře příští soupis neuvádí, poněvadž jsou r. 1695 počítány mezi sirotky.

Müllera mlýn s l kolem a vyvázaný z povinnosti vrchnostenské roboty. Ten ale zase 1687 za sumu 540 hřiven postoupil dále Tobiášovi Clementovi⁷³ z Hluboček, aby opět v Řídči ujal za 120 hřiven zahradnický domek od Matěje Lichštejnského, který o 2 léta později (1689) vymění za půllán s Georgem Hadrichem⁷⁴.

Místem velmi častého střídání nových tvářů byl v Řídči také mlýn, který stál na východním zhlaví návsi a nápad na něj roku 1654 po zběhlém Jirovi Federmanovi⁷⁵, poněvadž všichni dosavadní nápadníci zemřeli, připadnul sirotkům po zesnulém horním mlynáři z Újezda Vávrovi Tomášů. Těm potom z mlýna splácel závdavek ve výši 82 hřiven Hans Kelbel⁷⁶, kterého po smrti vystřídal Georg Müller, příšlý sem 1677 ze slezské Loděnice. Po již zmíněných Hansi Götzovi (z Újezda) a Tobiášovi Clementovi (z Hluboček) drželi mlýn potom Hans Passiger z Lipníka⁷⁷ (1695–1699), Ernest Geppert ze Stádl⁷⁸ (1699–1703), Andres Piettner ze Sobotína⁷⁹, kterého ale brzy vystřídal někdejší držitel Pocheňského mlýna u Dalova Bartel Hanssel⁸⁰, neboť již 11.7.1705 vdova po něm Marina mlýn v Řídči postoupila svému zeti Christianu Drechslerovi z Paseky⁸¹. Roku 1732 na mlýn nastoupil opět zeť předešlého mlynáře Hans Caspar Olbrich, po jehož smrti řídeč-

- 73 V červenci 1695 jsou na mlýně vedle čeledi ještě Eva, vdova po někdejší mlynáři Georgu Kelbelovi (1677–1683), a také Dorota, vdova po Tob. Clementovi s d. Alžbětou, Marií, Marinou a Hansem Georgem. 10.11.1695 koupil mlýn za 540 hř. Johann Passiger z Lipníka, když se předtím (2. 10.) oženil s dcerou předešlého mlynáře Rosinou. Z nového zápisu na mlýn a rozpočítání platů pozůstalým sirotkům zjistíme, že vedle Rosiny byl 1694 a 1695 mimo Řídeč i další syn František.
- 74 Jeho otec Hans Hadra držel 1656 3/4 lán č. 3 a měl tu lhůtu podobně jako Matěj Poláků č. 5, Hans Lindtner č. 8 a Bartoň Švehla (také Laubal) č.24. Brzy nato je grunt zmenšen na 1/2 lán, když 1/4 l. p. přidali k stavění č. 9. Syn Georg tu seděl 1679–1689 a pak jej mění za zahrad. domek č. 31, který ale 1693 pustil M. Heinrichovi, aby sám ujal jeho půllán v Komárově č.4.
- 75 Podle nejst. urbářů jej drželi Nikl (1510), Jan Hanšek (1531) a mlynářka Dorna (1546), v letech 1590 až 1615 má tu zápis Jura Mlynářů (Müller), dle pozdější glosy do urbáře z r. 1600 potom „helt seine erbeigene Mühle“ Jakub Hudců.
- 76 Držel mlýn nejspíše už r. 1650, neboť od tehdy platil peníze, jež na závdavku dlužil Kuba Kořenů. Z tohoto mlýna 13. 6. 1642 na „ranzii švédskou zapraveno jest 33 hřiven“. 1656 tu má Hans Kelbel zápis jako Hans mlynář.
- 77 Z ceny 540 hř. nový mlynář vyplatil pozůst. sirotkům 54 hřiven, tj. po 12 hřivnách Františkovi a Hansi Georgovi, po 10 hřivnách Alžbětě, Marině a Marii.
- 78 29. 10. 1699 dem Ernest Geppert gewesten Müller zum Stadl verkauft in der Kaufsumma 540 Mark.
- 79 3. 11. 1703 eine Mühle mit 1/4 Acker dem Andres Piettner vom Czöpte von der Grossullersdorfer Herrschaft.
- 80 Konsignace 1694 a 1695 jej evidují na Pocheňském mlýnu u Dalova s manželkou Marinou a dětmi Fridrychem a Annou.
- 81 Farní ves Paseka byla největší vsí na sousedním panství Sovinec (88 osedlých) a její katastr (2 036 ha) měl s Řídčí společnou hranici. V 16. století tu nalezneme hospodáře jen českých jmen. Za války a brzy po jejím skončení obsazují poustky hospodáři německých jmen. Jazykovou proměnu v této vsi potom podpoří i zřízení němec. školy v r. 1658. Velmi zde rozšířené příjmení Badstieber se potom objeví i v Řídči (v ind. skice Stab. kat. na č. 18).

ská obec mlýn o 2 kolech a 1/4 lánu polí prodala za 600 hřiven Franze Fockovi z Mladějovic, který si vzal za manželku vdovu po předešlém mlynáři. 1783 ujal mlýn Johann Schaal z Rešova⁸², kterému byl mlýn po exekuci majetku příštího mlynáře Johanna Frömmela ještě 3. října 1794 vrácen, ale týž jej obratem dále postoupil za sumu 1 250 zlatých mlynářskému mistru Franzi Riedlovi z Karlovce.

Po tomto odbočení, v němž po způsobu kratičkových skic osudů několika dávno zapomenutých jedinců té doby jsme nahlédli v podobu a rytmus života lidí na panství v průběhu druhé poloviny 17. století a zároveň podali návod, jak lépe porozumět číslům, která jsou shrnuta v tabulkové příloze, věnujme pozornost výsledkům evidence obyvatel šternberského panství, a to v tom sledu a podobě, v jakém byla v lednu 1691 uzavřena⁸³.

Hned po úvodní formulaci⁸⁴ je v elaborátu na prvních 5 stranách věnována pozornost té části obyvatel, jež tehdy nalezla obživu a obydlí při úřadech, živnostech a dvorech vrchnosti. Jako první je zmíněna domácnost vrchního hejtmána, jenž z platu 400 zl. a na místě svých 4 dětí, písařského mládence, kuchařky, čeledína⁸⁵ a děvečky⁸⁶ položil⁸⁷ 82 zl. 4 kr. Správce úřadu v Karlovci s ženou⁸⁸, 5 dětmi⁸⁹, čeledínem a 2 děvečkami složil 21 zl. 17 kr. 3 h. Šternberský purkrabí s ženou, 4 dětmi, písařem, čeledínem, ovčáckým mláďencem⁹⁰ a 3 děvečkami dal 17 zl. 33 kr. 3 h. Sirotčí písař⁹¹ s ženou, 3 dětmi a 2 děvečkami 11 zl. 29 kr. Expeditor⁹² s ženou a děvečkou 5 zl. 22 kr. Šternberský důchodník s ženou, 5 dětmi, písařem⁹³, 2 děveč-

82 Na panství Janovice (Rabštejn).

83 Lze předpokládat, že i tomuto elaborátu předcházela důkladnější evidence podle jmen, kterou na dominikálu vedli správci a šafáři, na rustikálu rychtáři a konšelé.

84 Was ich unterschriebener sowohl für mich als auch wegen der mir anvertrauten fürstlichen Herrschaft Sternberg zu der bei — und kopfsteller zugeben schuldig bin, als. Vrchním hejtmánem byl 1679 až 1690 Leonhard Neuwirth, 1692 Fridrich Gieller

85 Výše roč. platu čeledínů, jak ji eviduje náš elaborát, silně kolísá, a to nejen na dominikálu, kde závisela vždy na platu přednosta domácnosti, ale také při poddan. gruntech. Jestliže v té době na sousedním Sovinci měli čeledíni 12 zl. a mládenci 6 zl., zde této výše dosáhne pouze čeledín vrch. hejtmána (12 zl.). Čeledín v domácnosti karloveckého správce má jen 9 a 1/3 zl., u důchodního v Pňovicích pouze 8 zl. Na poddanských gruntech výše platu kolísá (kolem 7 zl.), což ale způsobila i spol. evidence vel. a mal. čeledínů.

86 Dienstmensch (Mensch, plurál Menscher), tak jsou zde evidovány děvečky zaměstnané při dominikálu. Roč. plat měly v rozpětí 2 zl. až 2 zl. 20 kr. a zhruba ten samý vykazují i děvečky na poddan. gruntech, což je opět podstatně méně než na Sovinci, kde velká děvečka měla 7 zl. a malá 4 zl.

87 Ten platí ze svého platu 10 %, zatímco ostatní 5 %.

88 Ženy platily zpravidla 1/2 taxy manžela.

89 Děti platily zpravidla 1/4 taxy otce.

90 1 Knecht und 1 Schäferjung von 14 fr. 30 kr.

91 fol.2.

92 Pomocník poštmistra.

93 Písař důchodního ve Šternberku a v Pňovicích měl 24 zl. platu.

kami, 1 děvčátkem ve službě a nemajetnou ženou⁹⁴ dal 15 zl. 17 kr. Při úřadu v Pňovicích nalézající se d ů c h o d n í⁹⁵ s písařem, čeledínem a kuchařkou 4 zl. 42 kr. D ů c h o d n í úřadu v Karlovci s ženou a děvečkou 3 zl. 54 kr. O b r o č n í p í s a ř⁹⁶ s ženou, 3 dětmi, chůvou a písařským mládencem bez platu dal 8 zl. 25 kr. 3 h. L e s n í p o j e z d n ý s ženou, dítětem⁹⁷, čeledínem a děvečkou 2 zl. 44 kr.

Při úřadech ve Šternberku, Pňovicích a Karlovci nacházející se 2 sládcí, 2 zahradníci, zámecký hlídač a branný, 2 dvorní bednáři, pokrývač, kominík, 2 porybní, 2 hrázní⁹⁸, 2 sádečtí pěšáci, chmelař a strážník, jejichž plat za rok činil 405 zl. 50 kr., se svými 17 ženami, 47 dětmi, 5 tovaryši, 12 chasníky, dále 9 nemajetnými ženami a 3 sirotky⁹⁹ dali 48 zl. 59 kr. 3 h. Šafáři a ovčáci¹⁰⁰, nalézající se při 6 dvorech, jakož také čeled obojího pohlaví, s 14 ženami¹⁰¹, 34 dětmi, též 6 podruhyňmi s 1 dítětem¹⁰² dali celkem 29 zl. 22 kr. 4 a 1/2 h.

Dva panští mlynáři, jejichž mlýny o 2 kolech stály na malé vodě¹⁰³, se svými ženami a 9 dětmi dali 2 zl. 37 kr. 3 h. Také tu bylo 14 panských mlýnů na nejmenší vodě¹⁰⁴ o celkovém počtu 43 kol a z těch mlynáři s ženami, 40 dětmi, 4 tovaryši, 6 děvečkami a 9 učedníky¹⁰⁵ dali 15 zl. 54 kr.

Při již zmíněných úřadech v boudách na rybnících, ve vrchnostenských nájemných chaloupkách, hájenkách bez platu, při hutích a uhlířských milířích¹⁰⁶ bylo ještě 35 mužů, 34 žen, 76 dětí, 3 tovaryši a 7 chasníků, kteří dali 16 zl. 24 kr.¹⁰⁷.

- 94 1 dinstmägdel und armes weib, kladou 6 kr.
- 95 Důchodní v Pňovicích a na Karlovci měli platu 50 zl.
- 96 fol.3.
- 97 1 bei sich habendes armes Kind, klade 3 kr.
- 98 2 Hratzken.
- 99 Dinstbothen, 12 Persohnen haben Lohn 45 fr., zu 3 kr. von Gulden, kladou 2 zl. 15 kr. Arme Weiber und unbesoldete Waisen, 12 Persohnen, kladou 1 zl. 3 kr., počítám 9 žen (po 6 kr.) a 3 sirotky (po 3 kr.).
- 100 fol.4. Der sambentlichen, in 6 Maierhöfen befindlichen Schafer und Schäferleuth wie auch allen Gesindels Mann — und Weibsbilder Lohn trägt aus 378 fr. 30 kr von jedem Gulden zu 3 kr. thut 18 fr. 55 kr. 3 h. Při počítání osob nejobtížnější pasáž elaborátu. Na základě porovnání částky zde položené s tím, co klade 14 níže psaných žen, počítám v čeledníku navíc 17 mužů, byť se se tu nabízí i jiné řešení. Na panství bylo (1725) 7 dvorů, tj. 1 při úřadu v Pňovicích (Popůvky), 3 na dílu šternberském (Šternberk, Lužice a Nové Dvorce) a 3 na karloveckém (Karlovec, Beroun a Majůvka).
- 101 Ihre 14 Weiber, kladou 4 zl. 17 kr. 1 a 1/2 h. Byly to nejspíš manželky (matky) šafářů a ovčáků.
- 102 6 Hausgesind mit 1 Kind, kladou 45 kr..
- 103 Zwei Mühlen an kleinen Wasser, kladou z kola 15 kr.
- 104 Item an kleinsten Wässern 14 Mühlen von 43 Rädern, mlynáři kladou z kola 8 kr.
- 105 Lehrjungen undt unbesoldete Waisen, 9 Persohnen, kladou 27 kr.
- 106 Dann befinden sich bei obbermelten dreien Abbtären sowohl auf denen teichbauden, als obrikeitl: resch — ziegel — brech — undt gärtner heüsel Müh — und Inleuth, unbesoldete Heeger, Köhler und Hüttenleüthe.

Ve špitále šternberském bylo 8 starých a nemajetných žen s 3 dětmi¹⁰⁸. Z těch daň odvedena nebyla podobně jako i z Židů¹⁰⁹. Jeden měl od vrchnosti v nájmu vinopalnu v Karlovci, příslušel však s celou rodinou do Lipníka. Stejnou živnost měl i druhý Žid v Pňovicích, jemuž placení daně prominuli z titulu jeho příslušnosti do Prostějova¹¹⁰.

V městě Šternberku (Statt Sternberg, 1656 uvnitř hradeb včetně fortifikace na 15 ha 62 osedlých a 22 pustých, na předměstí 40 osedlých a 8 pustých, 1667 uvnitř města 97 osedlých a 37 pustých, na předměstí 42 osedlých a 4 pusté, 1678 proti počtům z let 1656 (123) a 1667 (180) již 185 míst, z toho ve městě 95 osedlých, 19 obnovených, 1 nová a 21 starých poustek, na předměstí 40 osedlých, 7 obnovených 1 nová a 1 stará poustka, 91 domů tu mělo právo šenku, 127 domů řemeslníků bez půdy, 31 domů drží 696 měřic v 2. a 3. bonitní třídě, to vše obnáší 20 c(elych) a 3 a(chtle) b(erních) l(ánů), což v roce 1691 na řádné k(ontribuci) vyneslo 407 a 1/2 zl.)¹¹¹ shledali 74 měšťanů¹¹² s 80 ženami a 169 dětmi, také jejich 46 tovaryšů, 50 děveček a 33 učedníků, vedle 79 nádeníků s 86 ženami a 149 dětmi, tu bylo 86 podruhů s 118 ženami a 52 dětmi¹¹³. Dále jsou tu zapsáni vdova po zemřelém poštmistrově¹¹⁴ a její 4 dcery¹¹⁵, stávající poštministr, jenž vykonával současně i úřad městského písaře, vdova po zemřelém sirotčím písaři s 4 dcerami a 3 čeledíny¹¹⁶, městský sládek¹¹⁷, jehož služné vedle deputátu ročně vynášelo 100 zl., s tovaryšem. Celkem dali na přídatné dani z hlavy 290 zl. 59 kr. 3 h.¹¹⁸

107 fol.5.

108 Špitál se nalézal na šternberském předměstí a založili jej roku 1339 Štěpán ze Šternberka a jeho manželka Anna.

109 Berní přiznání z roku 1602 uvádí, že „se tu žádných Židův ani novokřtěncův nenachází“. Z obsahu cedulky, kterou jsem nalezl v MZA Brno v kartonu D 2, č. 96, a jež má datum 1684, „im Jahre 1678 13 Judenhäuser sei specificiret, aber dann nicht gezogen, ertragen 6 Achtel dargestellt.“ Heider J. uvádí v stati *Morav. kontribuce do reformy tereziánských*, ČMM 41, 1917, že 18 d. židovských počítali do berního lánu.

110 Ingleichen der Brandtweinjud zu Knibitz, vergibt sich zu Prossnitz, allwo er angesessen ist. Včetně 2 ochranných Židů bylo na šternberském dominikálu shledáno 516 jedinců (tj. 4,14 % z celkového stavu obyv. panství), kteří na daň složili 286 zl. 4 kr. 1 a 1/2 h. (tj. asi 15 % ze sumy odvedené celým panstvím). Na sousedním p. Sovinec odvedli na daň z hlavy 1 056 zl. 12 a 1/2 kr., z toho dominikál, kde bylo 346 osob (4,46 %), 178 zl. 42 kr. (16,9 %).

111 fol.6. 1516 starší přinesli na berni 16 a 1/2 fr., z fojstství 3 fr. a z městské role 4 fr. 20 gr. Na ploše 849 ha, tj. bez zápočtu katastru Dlouhé Ulice (137 ha) bylo tu r. 1843 shledáno (vceňovací operát) v 948 domech celkem 9 204 obyvatel, z toho měl Innere Stadt (15 ha, 165 d. a 1940 ob.), Schlossberg (109 ha, 126 d. a 1 098 ob.), Mühlgraben (260 ha, 100 d. a 1 033 ob.), Neustädter Vorstadt (157 ha, 273 d. a 2 645 ob.), Olmützer Vorstadt (309 ha, 284 d. a 2 488 ob.). Nejvíce tu bylo lidí roku 1880, totiž 13 609. V roce 1991 včetně Lužice 12 250 obyvatel.

112 Měšťané ve Šternberku a Dvorcích platili z hlavy 1 zl.

113 Počty mužů a žen i tu potvrzují, že jako „Hausgesinde“ byli evidováni také výměnkáři.

114 Klade 2. zl. 42 kr., tj. 2 a 1/2 % z platu zemř. muže.

115 Item 4 Pupillen.

116 Seine 3 Knecht von 27 fr.

V městě Dvorcích (Statt Hof, 1656 „samt aussgangen“ 118 osedlých a 26 pustých, 1667 127 osedlých a 16 pustých, 1678 117 osedlých, 17 obnovených, 8 starých poustek, 40 domů s právem šenku, 90 domů řemeslníků bez půdy, při 44 domech 2 665 m. polí 3. tř., to vše v ceně 26 c. 1 a. 2/4 bl., což vyneslo 523 zl. 45 kr.)¹¹⁹ městský písař¹²⁰ s ženou a 2 dětmi, sládek¹²¹ s učedníkem a 1 starou ženou, 39 měšťanů s 40 ženami a 88 dětmi, 19 tovaryšů a 18 učedníků, též 160 mužů¹²² s 172 ženami a 299 dětmi, 14 čeledínů¹²³, 32 děveček, 15 chudobných dětí bez rodičů, též 2 pasáci s 2 ženami a 5 dětmi, mlynář¹²⁴ s ženou, děvečkou a pasáčkem¹²⁵, poštmistr¹²⁶ s ženou, 2 dětmi, 2 čeledíny, 2 děvečkami¹²⁷ a 2 malými chasníky. Celkem odvedli 184 zl. 11 kr.

V městečku Berouně (Stättel Bähren, 1656 138 osedlých, 1667 100 osedlých a 18 pustých, 1678 100 osedlých a 40 starých poustek, 73 domků řemeslníků bez půdy a 27 domů s 1 668 m. polí 3. tř., to vše v ceně 19 c. 2/4 bl., což vyneslo 381 zl. 15 kr.)¹²⁸, jehož obyvatelé toliko dle názvu otevřeného poddanského místa jsou zvaní měšťany, jsou to ale velmi chudobní lidé, kteří se ve zdejších drsných horách žijí podobně jako ostatní sedláci málo výnosným zemědělstvím, a proto jsou jako tito počítáni¹²⁹, bylo 200 mužů, 256 žen a 402 dětí, též 12 čeledínů a 20 děveček, 109 tovaryšů a 11 učedníků, též domácnost městského písaře¹³⁰ s ženou a 2 dětmi, a mlynáře o 2 kolech, který mlel na nejmenší vodě, a při kterém stála žena s 4 dětmi. Celkem odvedli 99 zl. 43 kr.

117 Ein freilediger Stadtbreuer dint nebst seinem Deputat auf 100 fr.

118 Město Rýmařov na p. Janovice (Rabštejn) r. 1691 platilo na váleč. kontribuci 704 zl., na komínovou daň 248 zl. 20 kr., na daň z hlavy 264 zl. 30 kr. 1/2 h. Při 1 107 duších připadlo na hlavu 14 kr. 3 h. Příjmy města v tom roce činily 3 044 zl., výdaje 2 309 zl. SOA Bruntál, AM Rýmařov, inv. č. 295. Podle J. Heidlera byla r. 1691 taxa za berní lán 20 zl., za 1 komín 1 zl. 40 kr.

119 fol.7. 1516 fojt Merten Pek od 76 usedlých přinesl 7 fr. 21 gr. a z fojství 16 gr. 1869 3 150 ob. 1991 1 549 ob.

120 Der Stadtschreiber mit Weib und 2 Kinder, kladou 1 zl. 30 kr., což odpovídá platu 15 zl.

121 Der Bierbreuer, 1 Lehrjung, 1 altes Weib, klade 2 zl. 9 kr.

122 Zbylé obyvatelstvo města platí venkovskou taxu, muž 12 kr., žena 6 kr. a dítě (mladší 18 let) 3 kr.

123 14 Dienstknecht von 112 fr., kladou 5 zl. 36 kr.

124 Ein Müller mit ein Weib, klade 45 kr., z toho lze soudit, že držel mlýn na malé vodě o 2 kolech.

125 1 Mägdte und 1 Hirtenjung, kladou 10 kr.

126 Der Postmeister und zugleich Bürger vergibt sich von 120 fr. Besoldung 6 fr.

127 2 Mägde von 4 thl. mähr., kladou 14 kr. Na rozdíl od zlatého rýnského (60 kr.) měl moravský tolar 70 kr.

128 fol.8. 1516 přinesli fojt Nykl a konšel Volf Praunzof od 52 usedlých 5 fr. 13 gr. a z fojství 15 gr. 1890 3 862 obyvatel, 1991 3 186 ob.

129 Ist ein offener unterhäniger orth und nur a sola nominatione des worts Stättels Bürger genennet werden, hingegen aber sehr arme Leüth, die sich nit anders als andere arme Pauersleüth mit wenigen Ackerbau in denen harten rauchen Gebürgen nehren müssen, daher sie gewissenhaft nicht anders als in die Pauern Class haben gezogen werden können.

130 Der Stadtschreiber von 20 fr.

V městečku D o m a š o v ě (Dombstattel, 1656 15 osedlých a 5 pustých, 1667 49 osedlých a 11 pustých, 1678 54 osedlých, 1 obnovený, 1 nová a 5 starých poustek, 24 domů s 1 057 m. polí 3. tř., to vše v ceně 10 c. 3 a. 3/4 bl., což vyneslo 209 zl. 22 a 1/2 kr.)¹³¹, jemuž stejně má být měřeno, neboť tu obdobné poměry jako v místě předešlém vládnou¹³², bylo 75 mužů, 88 žen, 141 dětí, 10 čeledínů a 12 děveček. Při 2 mlynářích, kteří spolu 4 kola na nejmenší vodě měli, stály 2 ženy s 6 dětmi. Celkem odvedli 36 zl. 27 kr.

D l o u h á U l i c e (Langgasse, 1656 22 osedlých, 1667 23 osedlých, 1678 21 osedlých a 1 obnovený, 122 a 1/2 měřic a 133 m. na svobodném dvorci Geroga Aug. Schicka, to vše v ceně 3 c. 3 a. bl., což vyneslo 67 a 1/2 zl.)¹³³ 31 mužů, 49 žen a 70 dětí, 5 děveček a 1 čeledín, na vodě nejmenší mlynář s 3 koly, jeho žena s 5 dětmi. Celkem odvedli 16 zl. 35 kr.

L h o t a (Allhütten, 1656 19 osedlých a 3 pusté, 1667 19 osedlých a 1 pustý, 1678 17 osedlých a 3 obnovení při struktuře : 1 lán, 7 3/4, 5 1/2, 4 1/4 lány, 1 půlčtvrtník a 2 domkaři, 772 m. v 2. a 3. tř., to vše v ceně 5 c. 7 a. 3/4 bl., což vyneslo 119 zl. 22 a 1/2 kr.)¹³⁴ 30 mužů, 38 žen, 59 dětí, 11 velkých a malých čeledínů, 16 děveček. Celkem odvedli 17 zl. 36 kr.

Š t a r n o v (Starnau, 1656 25 osedlých a 12 pustých, 1667 38 osedlých včetně 3 lhůtníků, 2 poustky, 1678 26 osedlých a 14 obnovených při struktuře : 5 7/8, 3 3/4, 5 5/8, 9 1/2, 5 3/8, 2 1/4 lánici, 2 zahradníci a 9 domkařů, 1 260 m. polí v 1. a 2. tř., to vše v ceně 10 c. 7 a. 2/4 bl., což vyneslo 218 zl. 45 kr.)¹³⁵ 62 mužů, 81 žen, 125 dětí, 26 čeledínů a 15 děveček. Celkem odvedli 37 zl.

M o r a v s k á H ů z o v á (Böhmischhause, 1656 27 osedlých a 7 pustých, 1667 37 osedlých a 2 pusté, 1678 32 osedlých, 6 obnovených, 1 stará poustka, ve struktuře : 1 lán (erbrichterei), 1 7/8, 5 3/4, 7 5/8, 11 1/2, 3 3/8, 4 1/4 lány, 6 domkařů, 1 430 m. polí v 1. a 2. tř., v Benátkách 1656 až 1678 6 osedlých zahradníků s 95 m. polí, to vše v ceně 10 c. 4 a. 1/4 bl., což vyneslo 210 zl. 37 a 1/2 kr.)¹³⁶ 72 mužů, 96 žen, 172 dětí, 42 čeledínů a 27 děveček. Celkem odvedli 52 zl. 15 kr.

S t á d l o (Stadell, 1656 11 osedlých a 5 pustých, 1667 16 osedlých a 2 poustky, 1678 11 osedlých a 5 obnovených při struktuře : 4 3/4, 4 1/2, 1 3/8, 2 1/4 lány a 5 domkařů, kteří s přespólními z Lužice drželi 584 m. polí v 1. a 2.

¹³¹ 1516 fojt Hans a konšelé Lorenc a Janek přinesli od 30 usedlých 3 fr. 9 a 1/2 gr. a z fojství 1 fr. 1910 1 284 ob., 1991 461 ob.

¹³² Ein gleiches bewender hat es auch mit diesem orth massen diese eben dergleichen bürger, wie in Bähren seind.

¹³³ fol.9. Před názvem obce na tomto i násled. f. vždy nahoře předešláno : Dörfer. 137 ha, r. 1900 2 343 obyvatel.

¹³⁴ 1516 fojt Matěj a konšelé Jiřík a Jan přinesli od 14 usedlých 4 fr. 22 gr. 1921 2 014 ob.

¹³⁵ 1516 fojt Jan Zelený a konšelé Toman a Jan Hašek přinesli od 35 usedlých 17 a 1/2 fr. 1930 749 ob., 1991 556 ob.

¹³⁶ 1516 přinesl fojt Václav Kropáč z Hůzovej od 26 usedlých 20 fr. 6 gr. a z fojství 20 gr. Fojt Jan z Benátek od 6 usedlých 9 a 1/2 gr. Sešlo, co jim pán rybníkem zatopil, 1 fr. 2 a 1/2 gr. 1930 Hůzová měla 590 ob., Benátky 113 ob., 1991 337/73 ob.

tř., to vše v ceně 5 c. 3 a. bl., což vyneslo 107 a 1/2 zl.)¹³⁷ 19 mužů, 23 žen, 40 dětí, 8 čeledínů a 7 malých děveček¹³⁸. Celkem odvedli 10 zl. 58 kr. 3 h.

L u ž i c e (Luschitz, 1656 21 osedlých a 11 pustých, 1667 28 osedlých včetně 4 lhůtníků a 2 poustky, 1678 19 osedlých a 12 obnovených při struktuře : 2 7/8, 10 3/4, 1 5/8, 5 1/2, 2 3/8, 4 1/4 lánů, 2 půlčtvrtníci a 5 domkařů, ladem leží 2 3/4 lány, 1 176 m. polí, to vše v ceně 13 c. 7 a. bl., což vyneslo 277 a 1/2 zl.)¹³⁹ 49 mužů, 60 žen, 92 dětí, 22 čeledínů a 18 děveček. Celkem dali 27 zl. 16 kr. 3 h.

H n o j i c e (Gnoitz, 1656 45 osedlých a 10 pustých, 1667 51 osedlých včetně 3 lhůtníků a 3 poustky, 1678 45 osedlých, 7 obnovených, 3 staré poustky při struktuře : 2 3/4, 1 5/8, 13 1/2, 8 3/8, 11 1/4 lánů, 2 půlčtvrtníci, 1 zahradník, 14 míst bez půdy a 3 pusté domky, 1 531 m. polí v 1. a 2. tř., to vše v ceně 14 c. 6 a. 3/4 bl., což vyneslo 296 zl. 52 a 1/2 kr.)¹⁴⁰ 80 mužů, 123 žen, 173 dětí, 45 čeledínů a 28 děveček. Celkem odvedli 55 zl. 58 kr. 3 h.

P ň o v i c e (Knibitz, 1656 25 osedlých, 1667 24 osedlých a 1 pustý, 1678 24 osedlých v struktuře: 5 1/2 lánů, 5 zahradníků a 14 domkařů, 186 m. polí v 1. tř., to vše v ceně 2 c. 6 a. bl., což vyneslo 55 zl.)¹⁴¹ 37 mužů, 44 žen, 73 dětí, 11 čeledínů a 12 děveček. Celkem odvedli 20 zl. 45 kr.

Ž e l e c h o v i c e (Zelchowitz, 1656 33 osedlých a 1 pustý, 1667 32 osedlých a 1/4 lán odkoupený vrchností, 1678 33 osedlých a 1 stará poustka v struktuře : 3 5/8, 8 velkých a 10 menších sedláků (1/2 lány), 7 3/8, 3 1/4 lány, 1 půlčtvrtník a 2 domky (1 pustý), 1 313 m. polí v 1. tř., to vše v ceně 13 c. 2 a. bl., což vyneslo 265 zl.)¹⁴² 44 muži, 64 žen, 115 dětí, 4 tovaryši při řemesle, 32 čeledínů a 37 děveček. Celkem odvedli 41 zl. 14 kr.

B r n í č k o (Piernick, 1656 17 osedlých a 2 pusté, 1667 18 osedlých a 1 pustý, 1678 17 osedlých a 2 obnovení v struktuře : 1 lán, 3 7/8, 8 3/4, 2 5/8, 1 1/4 lán a 4 půlčtvrtníci, 1 144 m. polí v 1. a 2. tř., to vše v ceně 10 c. 2 a. 1/4 bl., což vyneslo 205 zl. 37 a 1/2 kr.)¹⁴³ 31 mužů, 39 žen, 64 dětí, 25 čeledínů, 1 tovaryš a 28 děveček. Celkem odvedli 27 zl. 33 kr.

137 fol.10. 1516 fojt Jan a konšelé Pavel Burdík a Vávra přinesli od 8 usedlých 6 fr. 25 gr., na pust. mlýně a na 1 čtvrti schází 1 fr. 7 a 1/2 gr. 1900 185 ob., 1991 115 ob.

138 7 Mägdel von 13 fr., kladou 39 kr.

139 1516 fojt David a konšelé Tomek, Bartoš, Jiřík a Jan Budka přinesli od 36 usedlých 34 fr. Z pustého mlýna sešlo 16 gr. 1930 555 ob.

140 1516 fojt Macek a konšelé Jan Šeda, Řehák a Jan přinesli od 50 usedlých 25 fr. Na 2 čtvrtích schází, kteréž pán rybníkem zatopil, 17 gr. a na 3 zahradách 6 gr. Ze dvora kněžského dali 2 fr. 14 gr. Na 1 zběhlém sešlo 21 gr. 1921 984 ob., 1991 558 ob.

141 1516 fojt Václav Holý a konšelé Kuba a Vávra dali od 32 usedlých z Pňovic a Popůvek 7 fr. 1 gr. Na dvojm, co pán skupil, schází 1 fr. 1921 983 ob., 1991 875 ob.

142 1516 fojt Linhart a konšelé Pavel a Vávra Rayf přinesli od 35 usedlých i s fojtvým 27 fr. 1910 360 ob., 1991 203 ob.

143 fol.11. 1516 fojt Pavel, konšelé a obecní lidé Martin Vlček, Paul Raychl, Volf Rajniš a Jakub Ruprecht přinesli od 14 usedlých 15 fr. a odpuštěno jim pro chudobu a že podvokrát berni nosili 10 gr. 1930 397 ob., 1991 242 ob.

Újezd (Ugessd, 1656 mit den ausgelassenen Fristler 68 osedlých a 9 pustých, 1667 s 3/4 lánem, který koupila vrchnost, 82 osedlých a 1 pustý, 1678 74 osedlých a 9 obnovených při struktuře : 1 lán, 1 7/8, 16 3/4, 11 5/8, 27 1/2, 5 3/8, 10 1/4 lánů, 3 půlčtvrtníci a 9 domků, 2 668 m. polí v 1. a 2. tř., to vše v ceně 24 c. 4 a. 2/4 bl., což vyneslo na k. 491 zl. 15 kr.)¹⁴⁴ 103 mužů, 118 žen, 175 dětí, 52 čeledínů a 36 děveček. Celkem odvedli 60 zl. 55 kr.

Rybniček (Riebnick, 1656 21 osedlých a 7 pustých, 1667 34 osedlých a 3 pusté, 1678 30 osedlých 7 obnovených, 2 staré poustky při struktuře : 1 5/4, 2 lány, 2 7/8, 4 3/4, 1 5/8, 10 1/2, 1 3/8, 6 1/4 lánů a 12 domků bez půdy, 1 044 m. polí, to vše v ceně 9 c. 6 a. 1/4 bl., což vyneslo 195 zl. 37 a 1/2 kr.)¹⁴⁵ 50 mužů, 64 žen, 118 dětí, 26 čeledínů a 17 děveček. Celkem odvedli 31 zl. 50 kr. 3 h.

Řídeč (Rietsch, 1656 21 osedlých včetně 4 lůžníků, 1 pustý, 1667 21 osedlých a 1 pustý, 1678 22 osedlých při struktuře 17 sedláků, 1 zahradník a 4 domky včetně mlýna, 316 m. polí v 2. a 3. tř., to vše v ceně 2 c. 4 a. bl., což vyneslo 50 zl.)¹⁴⁶ 39 mužů, 43 žen, 70 dětí, 12 čeledínů a 8 děveček. Celkem odvedli 18 zl. 33 kr.

Komárov (Commaren, 1656 až 1678 13 osedlých při struktuře 6 1/2, 3 1/4 lány, 2 půlčtvrtníci, zahradník a domkař, 328 m. polí v 2. a 3. tř., to vše v ceně 2 c. 3 a. 1/4 bl., což vyneslo 48 zl. 7 a 1/2 kr.)¹⁴⁷ 18 mužů, 24 žen, 33 dětí, 5 čeledínů, 7 děveček a na nejmenší vodě mlynář o l kole s ženou. Celkem odvedli 9 zl. 37 kr. 3 h.

Mladějovice (Bladowitz, 1656 26 osedlých a 8 pustých, 1667 32 osedlých, 1678 28 osedlých a 7 obnovených při struktuře : 1 lán, 21 1/2, 6 1/4 lánů, 4 půlčtvrtníci a 3 domkaři, 1 245 m. polí v 1. a 2. tř., to vše v ceně 10 c. 3 a. 3/4 bl., což vyneslo 219 zl. 22 a 1/2 kr.)¹⁴⁸ 56 mužů, 72 žen, 120 dětí, 32 čeledínů a 24 děveček. Celkem odvedli 37 zl. 9 kr.

Krákovičky (Krockersdorf, 1656 10 osedlých a 4 pusté, 1667 13 osedlých včetně 1 lůžníka, 1678 10 osedlých a 4 obnovené při struktuře 3 velké a 2 menší 1/2, 7 1/4 lánů, zahradník a domkař, 352 m. v 2. a 3. tř., to vše v ceně 2 c. 4 a. 2/4 bl., což vyneslo 51 zl. 15 kr.)¹⁴⁹ 23 mužů, 27 žen, 38 dětí, 4 mládenci ve službě¹⁵⁰ a malá děvečka¹⁵¹. Celkem odvedli 9 zl. 51 kr.

144 1516 fojt Jan Kopečný, konšelé a obecní lidé Duchek a Pavel Bziva přinesli od 60 usedlých 45 fr. 6 gr. Na dvojím vnově pustém sešlo 1 fr. 6 gr. a na první berni sešlo jim 10 fr. 1890 1 tisíc 428 ob., 1991 975 ob.

145 1516 fojt Petr a konšel Jan přinesli od 26 usedlých 9 fr. 9 gr. 1869 593 ob., 1991 176 ob.

146 1516 fojt Matěj a konšel Jan přinesli od 20 usedlých 3 fr. 14 gr. 1869 320 ob., 1991 141 ob.

147 fol.12. 1516 fojt Jan a konšel Valenta přinesli od 10 usedlých 2 fr. 13 den. 1850 197 ob., 1991 164 ob.

148 1516 fojt Mikuláš a konšelé Jakub, Vašek a Jan Dlůhý přinesli od 28 usedlých i s dvorem 18 fr. 3 gr. Z rychty a polůlání, kteréž pán skúpil, sešlo 2 fr. 1930 748 ob., 1991 620 ob.

149 1516 fojt Michal a konšel Mikeš přinesli od 14 usedlých 4 fr. 16 gr. 1869 170 ob., 1991 93 ob.

150 4 dinstjungen von 12 fr., kladou 36 kr.

151 1 Mägdel von 1 fr., klade 3 kr.

H l á s n i c e (Wächtersdorf, 1656 24 osedlých a 5 pustých, 1667 25 osedlých a 2 pusté, 1678 24 osedlých, 4 obnovené a 1 stará poustka při struktuře 2 velcí, 4 střední, 11 malých, 6 menších zahradníků a 6 domkařů, 521 m. polí v 2. a 3. tř., to vše v ceně 4 c. 3/4 bl., což vyneslo 81 zl. 52 a 1/2 kr.)¹⁵² 35 mužů, 49 žen, 90 dětí, 8 čeledínů a 4 děvečky. Celkem odvedli 18 zl. 18 kr. 3 h.

C h a b i č o v (Gobitschau, 1656 až 1678 18 osedlých při struktuře 2 lány, 1 3/4, 12 1/2, 3 1/4 lány, 522 a 1/2 m. polí v 3. tř., to vše v ceně 3 c. 4 a. bl., což vyneslo 70 zl.)¹⁵³ 28 mužů, 35 žen, 47 dětí, 9 malých čeledínů¹⁵⁴ a 11 děveček. Celkem odvedli 14 zl. 9 kr.

D a l o v (Dahle, 1656 17 osedlých, 1667 a 1678 25 osedlých při struktuře : 2 lány, 15 1/2 lánů, zahradník a 7 domkařů, 693 m. polí v 3. tř., to vše v ceně 5 c. 2/4 bl., což vyneslo 101 zl. 15 kr.)¹⁵⁵ 45 mužů, 48 žen, 106 dětí, 8 malých čeledínů¹⁵⁶ a 16 děveček. Celkem dali 22 zl. 3 kr.

L i p i n a (Lieppin, 1656 až 1678 25 osedlých při struktuře 1 3/4, 13 1/2, 5 1/4 lánů a 6 domkařů bez půdy, 518 m. polí v 3. tř., to vše v ceně 3 c. 6 a. 2/4 bl., což vyneslo 76 zl. 15 kr.)¹⁵⁷ 36 mužů, 42 žen, 84 dětí, 7 čeledínů a 13 malých děveček¹⁵⁸. Celkem odvedli 18 zl. 9 kr.

S t a c h o v (Stachendorf, 1656 13 osedlých a 1 pustý, 1667 12 osedlých a 2 pusté chalupy, 1678 13 osedlých a 1 obnovený při struktuře : 9 zahradníků a 5 domkařů bez půdy, 131 m. polí v 3. tř., to vše v ceně 1 c. 1 a. 2/4 bl., což vyneslo 23 zl. 45 kr.)¹⁵⁹ 20 mužů, 21 žen, 32 dětí, 2 mládenci¹⁶⁰ a 4 malé děvečky¹⁶¹. Celkem odvedli 8 zl. 18 kr.

K a r l o v e c a N o v á P l á ň (Carlsberg und Neürode, 1656 14 osedlých, 1678 13 osedlých a 1 pusté místo „weiland Andres Scholtzen Grundstell, weil niemanden wissen, wo es gestanden“, při struktuře 1 sedlák s 20 m. polí v 3. tř. a 12 domkařů, to vše v ceně 7 a. 2/4 bl., což vyneslo 18 zl. 45 kr., v Nové Pláni, „wo befinden sich seithero 1657 9 neügestifte Häusle, so nur Holzarbeiter seind“, 1678 ocenění na bl. chybí)¹⁶² 64 mužů, 75 žen, 150 dětí, 4 malé děveč-

152 fol.13. 1516 pustá. 1890 344 ob., 1991 136 ob.

153 1516 fojt Petr a konšel Vaněk a Martin Čech přinesli od 13 usedlých 2 fr. 10 gr. 2 d. a z fojství 10 gr. 1869 238 ob., 1991 121 ob.

154 9 Knechtel von 33 fr., kladou 1 zl. 39 kr.

155 1516 fojt Nykl Šindlar a konšel Jiřík přinesli od 9 usedlých 1 fr. 5 gr. a z rychty 7 gr. 1900 v Dalově 106 ob. a na Hor. Žlebu (Obergrund) 106 ob., 1991 214/27 ob.

156 8 Knechtel von 31 fr., kladou 1 zl. 33 kr.

157 1516 fojt Šimek a konšel Toman přinesli od 14 usedlých 1 fr. 4 den. Na pusté čtvrti a na polůlání schází 20 gr. 1850 252 ob., 1991 73 ob.

158 13 Mägdel von 7 fr., kladou 21 kr.

159 1516 fojt Jan přinel od těch lidí 40 gr. a z fojství 7 gr. 1880 132 ob., 1991 32 ob.

160 2 Jungen von 5 fr., kladou 15 kr.

161 4 Mägdel von 7 fr., kladou 21 kr.

162 Karlovec založen kolem r. 1590 a Nová Pláň kolem 1647. 1869 Karlovec 605 ob., Nová Pláň 272 ob. 1991 61/29, obě nyní pod hladinou přehradní nádrže Slezská Harta.

ky¹⁶³, též na svobodném hamru kotlař¹⁶⁴ s ženou, 4 dětmi, 2 tovaryši, učedníkem, 3 čeledíny¹⁶⁵ a 2 děvečkami, v témž domě také byli 2 podruzi, jejich 2 ženy a 6 dětí. Celkem odvedli 47 zl. 15 kr.

R o u d n o (Raudenberg, 1656 a 1678 52 osedlých při struktuře : rychtář, 2 velcí, 15 středních, 19 malých sedláků, 2 zahradníci a 13 domkařů, 1 148 m. polí v 3. tř., to vše v ceně 8 c. 3 a. 3/4 bl., což vyneslo 169 zl. 22 a 1/2 kr.)¹⁶⁶ 105 mužů, 133 žen, 253 dětí, 19 čeledínů, 22 děveček, též 12 chudobných chlapců a děvčátek bez rodičů¹⁶⁷ a na mlýně, který měl 2 kola na malé vodě, mlynář s ženou a 2 dětmi. Celkem odvedli 57 zl. 11 kr.

K ř i š t a n o v i c e (Chriesdorf, 1656 a 1678 22 osedlých při struktuře : rychtář, 9 velkých, 9 středních, 2 malí sedláci a 1 domkař, 607 m. polí v 3. tř., to vše v ceně 4 c. 3/4 bl., což vyneslo 81 zl. 52 a 1/2 kr.)¹⁶⁸ 45 mužů, 45 žen, 91 dětí, 12 čeledínů a 16 děveček, též 2 mlynáři¹⁶⁹, jejich 2 ženy a 4 děti. Celkem dali 25 zl. 8 kr.

R e j c h a r t i c e (Raigersdorf, 1656 a 1678 21 osedlých při struktuře: rychtář, 6 velkých, 8 středních, 3 malí sedláci a 3 zahradníci, 977 m. polí v 3. tř., to vše v ceně 6 c. 4 a. 1/2 čtvrtce bl., což vyneslo 130 zl. 18 kr. 4 a 1/2 h.)¹⁷⁰ 31 mužů, 35 žen, 56 dětí, 8 čeledínů a 7 děveček. Celkem odvedli 15 zl. 43 kr. 3 h.

M á j ů v k a (Maiwaldt, 1656 a 1678 16 osedlých při struktuře: rychtář a 15 sedláků, 996 m. polí v 3. tř., to vše v ceně 6 c. 5 a. bl., což vyneslo 132 a 1/2 zl.)¹⁷¹ 20 mužů, 24 žen, 50 dětí, 6 čeledínů a 6 děveček. Celkem odvedli 11 zl. 42 kr.

B í l ě i c e (Heidenpieltsch, 1656 29 osedlých a 3 pusté, jejichž provoz obnoven do 1678, při struktuře : rychtář, 1 velký, 23 středních, 2 malí sedláci, 1 zahradník a 4 domkaři, 985 m. polí v 3. tř., to vše v ceně 6 c. 6 a. 2/4 bl., což vyneslo 136 zl. 15 kr.)¹⁷² 55 mužů, 68 žen, 124 dětí, 18 čeledínů a 18 děveček, též 2 mlynáři a jejich 2 ženy s 4 dětmi¹⁷³. Celkem odvedli 34 zl. 18 kr.

163 4 Dinstmägdel von 9 fr., kladou 27 kr.

164 Ein Kupferschmiedt auf einem freüen Hammer, kl. 6 fr.

165 3 gross und kleine Knecht, kladou 1 zl. 42 kr.

166 fol.14. 1516 fojt Pavel a koňšel Martin Ruprecht přinesli od 8 usedlých 1 fr. 1869 1 232 ob., 1991 223 ob.

167 12 arme Buben und Mägdel ohne Eltern, kladou 36 kr.

168 1516 fojt Nikl Beneš a Hans Gloc přinesli od 20 usedlých 1 fr. 8 gr. a z rychty 8 gr. 1880 734 ob., 1991 322 ob.

169 Ein Müller von 1 Mehlgang (klade 12 kr.), dessen Weib und 2 Kinder, item 1 Müller von 1 Mehlgang (klade 12 kr.), sein Weib und 2 Kinder.

170 1516 fojt Lorenc Blešer přinesl od 20 usedlých 1 fr. 7 gr. a z fojství 15 gr. 1869 283 ob., nyní pusté.

171 fol.15. 1516 fojt Mates Hybnar přinesl od 16 usedlých 1 fr. a z fojství 12 gr. 1869 311 ob., 1991 30 ob.

172 1516 fojt Hanuš a koňšel Petr Haync přinesli od 26 usedlých 3 fr. 14 gr. 4 a 1/2 den. a z fojství 15 gr. 1910 991 ob., 1991 270 ob.

173 Zwei Müller, 2 Weiber und 4 Kinder, kladou 3 zl.

H e r č i v a l d (Hertzogwaldt, 1656 35 osedlých, 1678 38 osedlých při struktuře : rychtář (1/1), 1 3/4, 18 1/2, 13 1/4 lánů, 1 zahradník a 4 domkaři, z nichž 3 byli 1656 opomenuti, 1 158 m. polí v 3. tř., to vše v ceně 7 c. 7 a. 3/4 bl., což vyneslo 159 zl. 22 a 1/2 kr.)¹⁷⁴ 55 mužů, 59 žen, 117 dětí, 15 čeledínů a 16 děveček, též mlynář, který na malé vodě mlel s 2 koly, s ženou a 4 dětmi. Celkem odvedli 29 zl. 27 kr.

M e d l i c e (Medlitz, 1656 17 osedlých a 3 pusté, co byly před 1678 obnoveny, při struktuře: rychta (3/4), 12 sedláků (1/2 lánů) a 7 domků, 569 m. polí v 3. tř., to vše v ceně 4 c. 2 a. bl., což vyneslo 85 zl.)¹⁷⁵ 28 mužů, 33 žen, 67 dětí, 10 čeledínů a 6 děveček, též mlynář o 2 kolech na malé vodě s ženou a 3 dětmi. Celkem dali 16 zl. 28 kr. 3 h.

K e r h a r t i c e (Gersdorf, 1656 a 1678 17 osedlých při struktuře : rychta (3/4), 11 1/2, 2 1/4 lány a 3 domky, 422 m. polí v 3. tř., to vše v ceně 3 c. bl., což vyneslo 60 zl.)¹⁷⁶ 20 mužů, 22 žen, 38 dětí, 5 čeledínů a 4 děvečky, první mlynář na malé vodě o 2 kolech s ženou, druhý mlynář¹⁷⁷ o 3 kolech s ženou a 3 dětmi. Celkem odvedli 12 zl. 11 kr. 1 a 1/2 h.

H o ř e j š í K u n ě i c e (Kuntzendorf, 1656 14 osedlých a 10 pustých, které před 1678 obnovili, při struktuře : rychta (6/4), 22 1/2 lánů, 1 domek bez půdy, 790 m. polí v 3. tř., to vše v ceně 5 c. 2 a. 3/4 bl., což vyneslo 106 zl. 52 a 1/2 kr.)¹⁷⁸ 53 mužů, 56 žen, 94 dětí, 16 čeledínů a 18 děveček, též ovčák s ženou a 2 dětmi¹⁷⁹, mlynář na malé vodě o 2 kolech s ženou. Celkem dali 26 zl. 11 kr.

Č a b o v á (Prockersdorf, 1656 24 osedlých, 1678 23 osedlých a 1 stará poustka při struktuře : rychta (1/1), 15 velkých (1/2), 3 malí (1/4 lány) sedláci, 4 domkaři a 1 pustý domek¹⁸⁰, 853 m. polí v 3. tř., to vše v ceně 6 c. bl., což vyneslo 120 zl.)¹⁸¹ 31 mužů, 38 žen, 92 dětí, 4 čeledíni a 9 děveček, též mlynář o jednom kole na vodě nejmenší s ženou a 2 dětmi. Celkem odvedli 17 zl. 19 kr.

D ě t ě i c h o v (Diettersdorf, 1656 18 osedlých a 7 pustých, 1667 20 osedlých a 4 pusté chalupy, 1678 18 osedlých, 3 obnovení a 4 staré poustky při struktuře : rychta (1/1), 11 velkých (1/2), 9 malých (1/4 lánů) sedláků a 4 domky (3 pusté), 535 m. polí v 3. tř., to vše v ceně 3 c. 6 a. 2/4 bl., což vyneslo 76 zl. 15 kr.)¹⁸² 34 mužů, 40 žen, 83 dětí, 5 čeledínů a 7 děveček, též mlynář na nejmenší vodě o 2 kolech s ženou a 3 dětmi. Celkem odvedli 17 zl. 45 kr.

174 1516 fojt Hans přinesl od 29 usedlých 4 fr. 17 gr. a z fojství dal 1 fr. 1880 705 ob., nyní pustý.

175 1516 fojt Matěj a fojt Mikula dali i s fojstvím od 9 usedlých 18 gr. 1880 432 ob., nyní pusté.

176 fol.16. 1516 fojt Martin a koňšel Petr přinesli od 11 usedlých 24 gr. 4 d. a z rychty 16 gr. 1880 337 ob., nyní pusté.

177 Halbendörfer Müller von 3 Mühlgängen, klade z kola 15 kr.

178 1516 fojt Pavel Bolík přinesl od 18 usedlých 2 a 1/2 fr. a z fojství 15 gr. 1880 526 ob., nyní 187 ob.

179 Ein Schäfer, Weib und 2 Kinder, kladou 27 kr.

180 Abgebrandte Pauergut, vorvon die Acker der Erbrichter hat.

181 1516 fojt Bernart Šefl přinesl od 18 usedlých 1 fr. 6 gr. a z rychty dal 1 fr. 1869 378 ob., 1991 20 ob.

182 fol. 17, 1516 osedlého jest 18, fojt Pavel Walther a koňšelé Jokl Aller a Bartl Perl od těchž lidí přinesli 7 fr. 1921 814 ob., 1991 470 ob.

O n d r á š o v (Andersdorf, 1656 17 osedlých a 8 pustých, 1667 18 osedlých a 4 pusté „gärtnerhäusel“, 1678 16 osedlých, 6 obnovených a 2 staré poustky při struktuře : rychta (3/4), 9 velkých (1/2), 8 malých (1/4 lánů) sedláků, 4 domky, 631 m. polí v 3. tř., to vše v ceně 4 c. 4 a. 2/4 bl., což vyneslo 91 zl. 15 kr.)¹⁸³ 32 mužů, 39 žen, 86 dětí, 2 čeledíni a 10 děveček, též mlynář o 1 kole na nejmenší vodě s ženou a 2 dětmi. Celkem odvedli 16 zl. 46 kr.

S e d m D v o r ů (Siebenhöfen, 1656 až 1678 21 osedlých při struktuře : rychta (3/4), 4 velcí a 12 malých sedláků (16 1/2 lánů), 1 zahradník a 3 domkaři, 662 m. polí v 3. tř., to vše v ceně 4 c. 4 a. 3/4 bl., což vyneslo 91 zl. 52 a 1/2 kr.)¹⁸⁴ 32 mužů, 37 žen, 80 dětí, 6 čeledínů a 10 děveček, též mlynář o 2 kolech na nejmenší vodě s ženou a 3 dětmi. Celkem odvedli 17 zl. 36 kr.

S t a r á L i b a v a (Alte Liebe, 1656 a 1667 18 osedlých a 2 pusté, 1678 18 osedlých a 2 staré poustky¹⁸⁵ při struktuře : rychta (1/1), 10 velkých (1/2), 6 malých (1/4) sedláků, 1 zahradník a 2 pusté domky, 593 m. polí v 3. tř., to vše v ceně 4 c. 2/4 bl., což vyneslo 81 zl. 15 kr.)¹⁸⁶ 30 mužů, 35 žen, 64 dětí, 6 čeledínů a 8 děveček. Celkem odvedli 15 zl. 36 kr.

N o v á V é s k a (Neudörfel, 1656 16 osedlých a 2 pusté, 1667 17 osedlých, 1678 16 osedlých a 2 obnovené při struktuře : rychta (3/4), 4 velcí, 6 středních (10 1/2 lánů), 5 malých (1/4) sedláků a 2 domky (obnovené 1673 a 1677), 500 m. polí v 3. tř., to vše v ceně 3 c. 3 a. 3/4 bl., což vyneslo 69. zl. 22 a 1/2 kr.)¹⁸⁷ 24 mužů, 24 žen, 82 dětí, 5 čeledínů a 6 děveček. Celkem dali 13 zl. 45 kr.

N ě m e c k á L o d ě n i c e (Deutsch Lodnitz, 1656 43 osedlých, 1667 42 osedlých, 1678 43 osedlých při struktuře 7 velkých (3/4), 7 středních (1/2), 10 malých (1/2), 5 menších (1/4) sedláků, 13 zahradníků a 1 mlýn, 1 437 m. polí v 2. a 3. tř., to vše v ceně 10 c. 4 a. 3/4 bl., což vyneslo 211 zl. 52 a 1/2 kr.)¹⁸⁸ 68 mužů, 73 žen, 140 dětí, 14 čeledínů a 11 děveček, též 2 mlynáři na nejmenší vodě s 3 koly vespolek, jejich 2 ženy a 5 dětí. Celkem odvedli 35 zl. 17 kr.

H r a n i č n é P e t r o v i c e (Petersdorf, 1656 16 osedlých a 2 pusté, 1667 26 osedlých včetně 3 lhutníků, 1 pustý, 1678 26 osedlých a 2 obnovení při struktuře : rychta (6/4), 15 5/8, 6 1/2, 1 1/4 lánů, 4 zahradníci a 1 domkař (mlýn o 2 kolech), 1 tisíc 205 m. polí v 3. tř., to vše v ceně 8 c. 1 a. bl., což vyneslo 162 a 1/2 zl.)¹⁸⁹ 36

¹⁸³ 1516 Petr Lucáč přinesl od 22 lidí 1 fr. 10 gr. a z rychty dal 15 gr. 1880 496 ob., 1991 134 ob.

¹⁸⁴ 1516 Pavel Popp a Cristyn Šebor přinesli od 20 usedlých 2 fr. 8 gr. a z rychty dali 1 fr. 1890 317 ob., 1991 102 ob.

¹⁸⁵ U obou je dopsáno „sein Aussgedinghäusel gewesen und schon längst verwüster“.

¹⁸⁶ fol. 18, 1516 fojt Simon Ronfalt přinesl od 15 usedlých 1 fr. 12 gr. a z rychty 15 gr. 1900 283 ob., 1991 191 ob.

¹⁸⁷ 1516 fojt Jacob Klain a konšel Philip Šober dali od 15 usedlých 1 fr. 2 gr. 1 den. a z rychty 1/2 fr. 1850 i 1900 166 ob., 1991 pouze 6 ob.

¹⁸⁸ 1516 fojt Mathes a konšelé Andres a Girg přinesli od 27 lidí 53 gr. a z rychty 40 gr. 1880 874 ob., 1991 288 ob.

¹⁸⁹ 1516 rychtář Mathes a konšel Linhart Corar přinesli od 22 usedlých 3 fr. 11 gr. a z fojtství

mužů, 42 žen, 91 dětí, 5 čeledínů a 8 děveček, též mlynář o 2 kolech na nejmenší vodě s ženou a 2 dětmi. Celkem dali 18 zl. 56 kr.

B ě l á (Seibersdorf, 1667 18 osedlých, 1678 17 osedlých a 2 obnovené při struktuře : 6 celých lánů včetně rychty, 4 1/2, 2 1/4 lány a 7 domků (2 obnoveny 1668 a 1676), 769 m. polí v 3. tř., to vše v ceně 5 c. 4 a. 2/4 bl., což vyneslo 111 zl. 15 kr.)¹⁹⁰ 29 mužů, 34 žen, 68 dětí, 3 malí čeledínové¹⁹¹ a 5 děveček, též mlynář o 2 kolech na nejmenší vodě s ženou a 3 dětmi. Celkem odvedli 14 zl. 34 kr. 3 h.

Daň z hlavy na celém¹⁹² šternberském panství vynesla částku 1 897 zl. 2 kr. a při jejím rozepsání tu evidovali 12 452 jedinců¹⁹³, což v průměru odpovídalo hustotě 29,67 osob na ploše 1 km².

dali 13 gr. 1880 470 ob., 1991 164 ob.

¹⁹⁰ fol. 19, 1516 fojt přinesl od 14 usedlých 1 fr. 17 gr. a z fojtství dal 24 gr. 1900 310 ob., od r. 1949 pustá.

¹⁹¹ 3 Knechtel von 15 fr., kladou 45 kr.

¹⁹² Summa der völligen Kopfsteuer bei der Herrschaft Sternberg 1 897 fr. 2 kr. Actum Sternberg, den 24. Januari 1691.

¹⁹³ Sčítání obyvatel prováděná zde v posledních téměř 150 letech dávají za pravdu Wilhelmu Abelovi, jenž v stati *Wachstumschwankungen mitteleuropäischer Völker seit dem Mittelalter*. Ein Beitrag zur Bevölkerungsgeschichte und Lehre, Jahrbücher für Nationalökonomie und Statistik, 142, 1935, na s. 670 proměny počtů obyvatel v kraji směrem dolů vysvětluje poklesem cen tamních zemědělských produktů a růstem platů námezdní síly ve městech. Na Šternbersku bylo již r. 1869 dosaženo v hranicích bývalého panství částky 40 tisíc 511 ob., v důsledku stále silícího odčerpávání přebytků zdejší populace okolními městy se však dosavadní trend nejprve zastaví (1880 42 268 ob., 1890 42 433 ob., 1900 42 841 ob., tj. v průměru o něco více jak 100 osob na ploše 1 km²), aby v příštím století vykazoval již jen opačnou tendenci (1910 41 184 ob., 1921 40 378 ob., 1930 38 652 ob., 1950 26 616 ob., 1960 27 856., 1970 27 334 ob., 1980 27 326 ob., 1991 27 589.) Byť nám počty obyvatel v tomto kraji v posledních 40 letech opět stagnují, útek lidí do měst nadále pokračuje. Vzhledem k často velmi nízkým stavům obyvatel v jednotlivých lokalitách tohoto kraje (23 lokalit má nyní méně obyvatel než na konci 17. století, z toho 8 zaniklo úplně a dalších 5 vykázalo celkem 92 jedinců) na reprodukci, jež také v důsledku vysoké migrace probíhá i po stránce kvality jiným způsobem než tomu bylo v minulosti, mají stále větší podíl 3 zdejší města, tj. Šternberk, M. Beroun a Dvorce, kde podle posledních výsledků sčítání žije 18 807 lidí, tj. 68,17 %.

Na mapce pod číslem	Plošná výměra	Metrů n. mofam	Na hlavu i celkem	Platí daně	18 osob 405 zl. 50 kr.											
					M U Ž I											
Co já podepsány za sebe a svěřené mně šternberské knížecí panství na přidané daní z hlavy povinen jsem dátí 24. ledna A. 1691			Přisluší pod úřad	PANSTVÍ ŠTERNBERSKÉ	18 osob 20 zl. 17 kr. 3 h.											
					M U Ž I											
			ŠTERNBERK	PANSTVÍ ŠTERNBERSKÉ	Nevyšší hejtman (správce)	Písař (jeho mládenec)	Duchovní (purtrabí)	Postřimský nejmenný Zid	Širočí písař expeditor	Obroční lesní povelzdny	Stádek (zahradník)	Bezděň (porybný)	Hrázný (sádecký pěsták)	Strážník (chmelář)	Pokryteč kominik	Branný zámecký hlídač
1	998	291		Stembař												
2	518	250		Dlouhá Ulice												
3	998	218		Lhota												
4	990	228		Šternov												
5	217	230		Moravská Huzová												
6	528	242		Benádky												
7	954	228		Stádko												
8	1038	251		Lužice												
9	454	243		Hnojce												
10	728	280		Mladějovice												
11	148	285		Rybníček												
12	280	385		Písař												
13	190	250		Komárov												
14	1149	475		Hlábnice												
15	1280	598		Kříkovic												
16	990	490		Chabčov												
17	123	490		Dělov												
18	1801	558		Pochařský Mlýn												
19	1215	590		Lpáná												
20	897	570		Stachov												
21	1255	512		Německá Láděnice												
22	784	530		Hrančíně Petrovice												
23	934	540		Hužovice - Bláh												
24	1529	570		Domašov nad Bystřicí ¹												
25	212	565		Seďm Dvůr												
26	2148	828		Ondřejov												
27	71	625		Moravský Beroun ¹												
28	1731	558		Nové Dvorce ¹												
29	908	810		Děřčichov nad Bystřicí												
30	738	800		Kraňučí ¹												
31	508	820		Dvorce ¹												
32	1088	588		Nové Valtěvice ¹												
33	948	440		Stará Libavá												
34	483	500		Nové Věže												
35	570	475		Čabová												
36	1419	508		Holejší Kunčice												
37	1565	580		Kerhartice												
38	943	590		Medice												
39	802	820		Hercůvka												
40	1573	810		Bláňov												
41	2218	568		Želechovice												
42	412	480		Rejchartice												
43	167	500		KHštanovice												
44	498	242		Roudna												
45	581	235		Karlovec												
46	1298	240		Nová Páň												
47	1890	228		Brněňo ¹												
48				Želechovice												
49				Ujezd												
50				Přovice												
51																
52																
53																
54																
55																
56																
57																
58																
59																
60																
61																
62																
63																
64																
65																
66																
67																
68																
69																
70																
71																
72																
73																
74																
75																
76																
77																
78																
79																
80																
81																
82																
83																
84																
85																
86																
87																
88																
89																
90																
91																
92																
93																
94																
95																
96																
97																
98																
99																
100																
101																
102																
103																
104																
105																
106																
107																
108																
109																
110																
111																
112																
113																
114																
115																
116																
117																
118																
119																
120																
121																
122																
123																
124																
125																
126																
127																
128																
129																
130																
131																
132																
133																
134																
135																
136																
137																
138																
139																
140																
141																
142																
143																
144																
145																

LEGENDA

- + Dienstmensch, pl. Dienstmenscher, děvečky na popluží.
- 1 Puchmühle. Data od r. 1762 evidují obyvatele v Horním Žlebu (Obergrundt).
- 2 Druhý popis panství Šternberk z r. 1762.
- 3 Třetí popis panství Šternberk z r. 1805.
- 4 Dominikál
- 5 Město
- 6 Městečko
- 7 Osady založené po r. 1692.
- 8 Plošná výměra s dílem litovelským.

**DER ZUSTAND UND DIE STRUKTUR DER BEVÖLKERUNG
AUF DER HERRSCHAFT STERNBERG IM LICHT
DES KOPFSTEUERVERZEICHNISSES AUS DEM J. 1691.**

In dieser Studie wird eine Bearbeitung des Bevölkerungsverzeichnisses, das am 24. Jänner 1691 bei der Einhebung der ausserordentlichen Kopfsteuer durch den Oberhauptmann der Herrschaft Sternberg angefertigt wurde, präsentiert. Mit Hilfe dieser alten Beschreibung, die Autor selbst im DOZA (Deutschordens Zentralarchiv, 1010 Wien, Singerstrasse 7), Abteilung Meistertum 11/5 gefunden hat, ist möglich fast vollständige Vorstellung über den damaligen Zustand wie auch für uns vorallem sehenswürdig Komposition der gesamten Bevölkerung in Grenzen der grössten mährischen Herrschaft bekommen.

Die Herrschaft Sternberg entstand in dieser Grösse schon in der 2. Hälfte des 16. Jahrhunderts und stellte die Fläche von 47 971 ha (d.h. 1,87 % des Gesamtgebietes von Mähren) dar. Diese Herrschaft bestand schon vor dem Dreissigjährigen Krieg von 2 Städten, 2 Städtlein und 39 Dörfer, wo im J. 1619 wurden 1 721 Angesessenen zugestanden und im Jänner 1691 wurden 12 452 Seelen aufgezählt. Die Bevölkerungsdichte zählte 29,67 Einwohner auf einen Quadratkilometer. Die Vertretung einzelner Kategorien der Bevölkerung war folgend : 5 373 Kinder (43,15 %), 3 061 Weiber (24,60 %), 667 Mägden und Mägdeln (5,36 %), 2 563 Männer (20,58 %), 596 gross und klein Knechten (4,76 %) und 192 Handwerksburschen (nämlich 95 Gesellen, 73 Lehrjungen, 21 Burschen, 2 Hirtenmänner und 1 Hirtenjung, 1,54 %).

Hier präsentierte Anzahl der Angesessenen (1619) und Seelen (1691) ist möglich für einzelnen Dörfer und Städten sowohl mit Ergebnisse der ältesten Steuerregister (aus dem J. 1516), Hufenregister (1656, Revision 1667 und 1678) wie auch zweien sehr gut ausgefertigten Consignationen aller anwesenden Unterthanen (aus den J. 1694 und 1695), die Autor im J. 1994 in HALW (Hausarchiv der regierenden Fürsten zu Liechtenstein, 1090 Wien, Fürstengasse 1, H 787, H 754) gefunden hat, vergleichen.